

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

**Кыргыз Республикасында
инфляция боюнча баяндама**

2009-жылдын II чейреги

2009-жылдын июль айы

Бишкек

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Редакциялык кеңеш:

Төрага: Абдыбалы тегин С.
Кеңештин мүчөлөрү: Цыплакова Л.Н.
Молдоканов Ш.И.
Урустемов С.А.
Исакова Г.А.

Жооптуу катчы: Айдарова А.К.

Басылманын мазмунуна байланыштуу маселелер боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 312) 66-90-59 телефону,
(996 312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот.
Электрондук почта: aaidarova@nbkr.kg

Басылманын таркатылышына байланыштуу суроолор боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмүнө
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 312) 66-90-09 телефону,
(996 312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот
Электрондук почта: pr@nbkr.kg
<http://www.nbkr.kg>

Басылма республикадагы жана анын региондорундагы керектөө бааларынын динамикасынын чагылдырылышын жана инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөрдү, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредит саясат жагындагы чечимдери жөнүндө маалыматты камтыйт жана анда келерки мезгилге инфляциялык болжолдоолор келтирилет. Чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Басылманын маалыматтарын жаңыртуунун акыркы күнү: 2009-жылдын 31-июлу.

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде каттоодон өткөрүлгөн, жалпыга маалымдоо каражаттарын каттоо жөнүндө 2001-жылдын 2-ноябрындагы 628-номериндеги күбөлүккө ээ.

"МЧМ Дифайн плюс" ЖЧКсынын басма борборунда басууга даярдалды жана басылып чыгарылды.
250 нускада чыгарылат.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2009-жыл.

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада жана кандай каражаттар аркылуу болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда "Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама" басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Аталган басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын өткөн жылдын ичинде бүткөргөн иши жөнүндө отчету болуп саналат. Ал республиканын экономикалык өнүгүүсү, Улуттук банктын акча-кредит саясаты жөнүндө кыскача маалыматты, финансылык отчетун, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү жана экономика секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылма Кыргыз Республикасынын тышкы секторунун өнүгүшүндөгү тенденцияларды жана төлөм теңдеми, тышкы соода, эл аралык камдар, тышкы карыз, эл аралык инвестициялык позициясы боюнча маалыматтарын камтыйт. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль жана октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары

Кыргыз Республикасынын банк тутумунун өнүгүшүнө финансылык ортомчу катары иликтөөлөрдү жүргүзүү, турукташууга жетишүүдө жана аны колдоп турууда орун алган тоскоолдуктарды, ошондой эле бүтүдөй банк тутумунун турукташуусунун курамдык элементтерине баа берүү аталган басылманын максаты болуп саналат. Басылма жарым жылда бир жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма коммерциялык банктарга жана коомчулукка Улуттук банктын иши жөнүндө маалыматтарды берип туруу жана Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын пропагандалоо максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоого багытталган. Айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

Улуттук банктын пресс-релизи жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн Улуттук банкка жана банк тутумуна тиешелүү окуялар түрмөгүн жана финансы рыногунда апта ичинде болуп өткөн орчундуу жана башка маалыматтарды камтыйт. Апта сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

МАЗМУНУ

1-ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛ	5
1.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногундагы суроо-талап жана сунуш	5
1.1.1. Суроо-талап	5
1.1.2. Сунуш	10
1.2. Акча-кредит чөйрөсүндөгү тенденциялар	11
1.3. Тышкы экономикалык шарттар	16
1.4. Валюта курсу	19
2-ГЛАВА. ИНФЛЯЦИЯ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	21
2.1. Түзүүчүлөр жана региондор боюнча керектөө бааларынын индексинин динамикасына анализдөөлөр	21
2.1.1. Азык-түлүк товарлар	22
2.1.2. Азык-түлүккө кирбеген товарлар	24
2.1.3. Кызмат көрсөтүүлөр	24
2.1.4. Региондордогу керектөө бааларынын динамикасы	25
2.2. Базалык инфляция	26
3-ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН АКЧА- КРЕДИТ САЯСАТЫ МАСЕЛЕРИ БОЮНЧА ЧЕЧИМДЕРИ	28
3.1. Улуттук банктын негизги чечимдери	28
3.2. Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин негизги чечимдери	29
4-ГЛАВА. ИНФЛЯЦИЯ КӨРСӨТКҮЧҮН БОЛЖОЛДООЛОР	30
4.1. Инфляциянын негизги факторлорунун динамикасына болжолдоолор	30
4.2. 2009-жылга жана 2009-жылдын III чейрегине карата инфляциянын прогнозу	32

1-глава. Кыргыз Республикасындагы экономикалык абал

1.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногундагы суроо-талап жана сунуш

1.1.1. Суроо-талап

2009-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча, ИДПнын көлөмү, 2008-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда реалдуу мааниде 0,3 пайызга (2009-жылдын январь-июнь айларында реалдуу өсүш 6,1 пайызды түзгөн) көбөйүү менен 74 049,0 млн. сомду түзгөн. 2009-жылдын биринчи чейреги үчүн¹ чыгашалардын түрлөрү боюнча ИДПнын түзүмүндөгү өзгөрүүлөр маалымдагандай, экономикалык өсүш арымынын басандашы биринчи кезекте, үй чарбасынын түпкү керектөөгө кеткен чыгашаларынын 1,7 пайызга (2008-жылдын биринчи чейрегинин жыйынтыгы боюнча өсүш 17,9 пайызды түзгөн) олуттуу кыскаруусу менен шартталган.

1.1.1-таблица. Чыгашалардын түрү боюнча ИДП

(млн. сом күндөлүк баада)

	2007				2008				2009
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I
ИДП	22 241,5	27 626,0	48 686,9	41 195,0	28 143,9	37 192,7	62 299,4	55 623,4	32 217,6
Түпкү керектөө	29 626,2	34 331,9	53 907,6	48 279,5	40 333,4	48 482,3	62 416,9	55 248,6	42 616,2
Жеке керектөө	27 830,4	31 596,9	51 393,6	43 761,4	37 791,9	45 046,1	58 937,7	50 812,1	39 646,9
Үй чарбасы	24 745,0	27 554,7	47 246,0	39 106,3	34 143,1	39 690,1	53 755,3	44 201,6	35 344,5
ҮЧТКЭУ	584,0	667,8	738,0	693,9	747,9	849,3	1 078,2	1 350,8	880,2
Мамлекеттик мекемелердики	2 501,4	3 374,4	3 409,6	3 961,2	2 900,9	4 506,7	4 104,2	5 259,7	3 422,2
Жамааттык пайдалануу	1 795,8	2 735,0	2 514,0	4 518,1	2 541,5	3 436,2	3 479,2	4 436,5	2 969,3
Дүң топтоо	3 083,3	7 539,0	12 478,5	13 692,7	4 078,5	9 684,2	15 630,9	16 647,4	4 270,2
Товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн таза экспорту	-11 260,7	-15 308,7	-17 712,4	-18 886,2	-17 224,9	-19 929,5	-17 045,3	-15 957,0	-13 108,8
Экспорт	13 098,3	14 851,2	19 224,8	15 272,2	15 214,1	23 621,1	28 047,1	34 672,1	18 652,2
Импорт	-24 359,0	-30 159,9	-36 937,2	-34 158,4	-32 439,0	-43 550,6	-45 092,4	-50 719,1	-31 761,0
Статистикалык айырма	792,7	1 063,8	13,2	-1 891,0	956,9	-1 044,3	1 296,9	-315,6	-1 560,0

Булагы: УСК

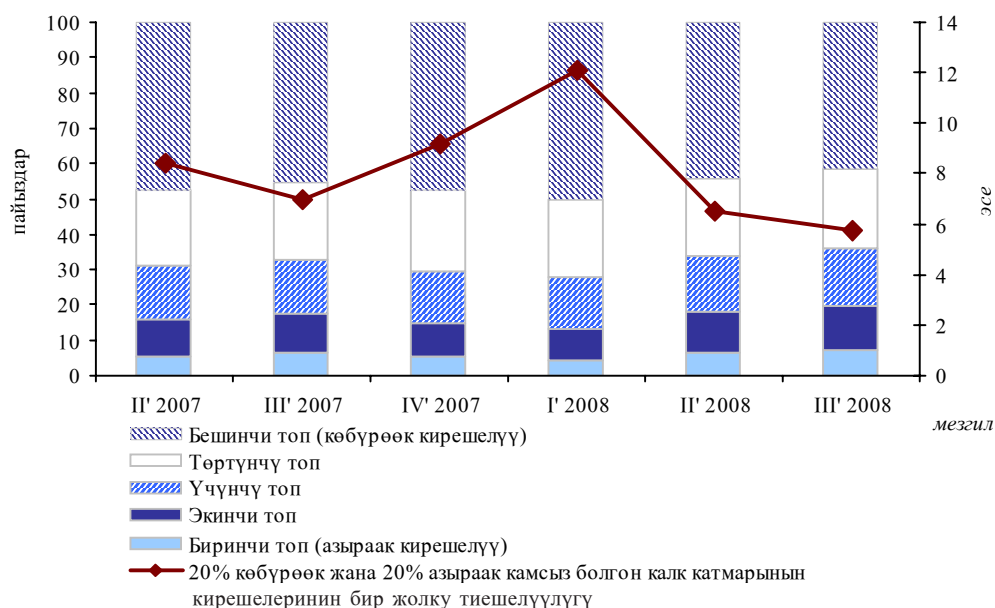
2009-жылдын январь-май айларынын жыйынтыгы боюнча, реалдуу эмгек акынын өсүш арымынын басандоосу байкалган. Алсак, 2009-жылдын январь-май айлары үчүн эмгек акынын реалдуу өсүшү 4,0 пайызды түзгөн, 2008-жылдын тиешелүү мезгилинде реалдуу өсүш 9,6 пайызда түптөлгөн. Мындан тышкары, республиканын айрым областтарында, айрыкча Чүй жана Баткен областтарында реалдуу эмгек акынын, тиешелүүлүгүнө жараша 7,3 жана 2,8 пайызга басандоосу катталган.

Калайык калктын кирешелеринин дифференциациясы мурдагыдай эле

¹ Мында жана мындан ары текст боюнча: убакыттын кыйла мурунку мезгилине шилтемелер 2009-жылдын II чейреги үчүн маалыматтардын жоктугу менен шартталган.

жогору бойдон калуусун улантууда. Калктын 20 пайыздык топтору боюнча акчалай кирешелердин жалпы көлөмү, жогорку кирешелүү топтордун пайдасына гана бөлүштүрүлөт. Алып көрсөк, кыйла камсыз болгон топтун кирешелеринин үлүшү 2008-жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча, 2007-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 4,1 п.п төмөндөө менен калктын кирешесинин жалпы көлөмүнөн 41,5 пайызды түзгөн. Начар камсыз болгон калктын 20 пайызынын кирешелеринин үлүшү 0,8 пайызга өскөн жана 7,3 пайызда түптөлгөн.

1.1.1-сүрөт. Квинтиль топтору боюнча калктын акчалай кирешелеринин структурасы
(жыл башынан тартып, пайыздар)

2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында реалдуу секторду кредиттөөнүн кыскаруу тенденциясы уланган. Жаңы берилген кредиттердин көлөмү 2008-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 23,2 пайызга азаюу менен 2009-жылдын январь-июнь айларынын жыйынтыгы боюнча 9,7 млрд. сомду түзгөн. Мында, айыл чарбасына жана байланышка берилген кредиттерди эске албаганда, дээрлик бардык тармактарда кредиттөөнүн кыскаруусу катталган. Алып көрсөк, кредиттердин жалпы агымында олуттуу үлүштү (54,7 пайызды) түзгөн соода операцияларын кредиттөө 8,7 пайызга кыскарган. Коммерциялык банктар тарабынан берилген кредиттердин көлөмү да 32,8 пайызга кыскарган, ал эми кредиттердин жалпы агымындагы алардын үлүшү 9,9 пайызды түзгөн. Ипотекага берилген кредиттердин көлөмү 2008-жылдын январь-июнь айларына карата 4,7 эседен көбүрөөк кыскарган, натыйжада, кредиттердин жалпы агымындагы алардын үлүшү 5,8 пайыздан 1,6 пайызга чейин төмөндөгөн. Ушуну менен катар эле, айыл чарбасына берилген кредиттердин көлөмүнүн өсүшү 5,5 пайызды түзгөн, ал эми кредиттердин жалпы агымындагы алардын үлүшү 12,7 пайызды түзгөн.

2009-жылдын январь-май айларынын жыйынтыгы боюнча жеке адам-

дардын которуу системасы боюнча акча каражаттарынын агылып кирүүсүнүн кыскаруусу байкалган. 2009-жылдын январь-июнь айлары үчүн таза агылып кирүүнүн жалпы көлөмү 2008-жылдын январь-июнь айларына караганда 72,2 млн. АКШ долларына же 26,8 пайызга кыскарган. Бельгия кетчү нерсе, акчалай которуулардын агылып кирүүсүнүн кыскаруу динамикасы 2009-жылдын көрсөтүлгөн беш айы ичинде бирдей болгон эмес. Алып көрсөк, 2009-жылдын январында 2008-жылдын январына салыштырганда (8,0 пайызга) которуулардын агылып кирүүсүнүн анчалык чоң эмес өсүшү байкалган. Акчалай которуулардын агылып кирүүсүнүн кыскаруусу 2009-жылдын февраль айында (14,4 пайызга) башталган жана андан кийин 2009-жылдын апрель-май айларында (тиешелүүлүгүнө жараша 22,4 жана 21,4 пайызга) кыйла жогору арымда уланган.

1.1.2-таблица. Которуулар системасы боюнча жеке адамдардын акчалай которуулары
(млн. АКШ долл.)

	2007	2008	П'08	П'09**
Таза агылып кирүүлөр	625,5	1 138,2	269,3	197,1
Агылып кирүүлөр	688,2	1 205,5	283,9	212,6
КМШ	648,8	1 141,4	269,2	193,6
Казакстан	7,0	27,9	5,9	8,1
Россия	641,8	1 113,5	263,3	185,5
Башка өлкөлөр	0,0	0,1	0,0	0,0
Алыскы чет өлкөлөр	39,4	64,1	14,7	19,0
Бельгия	0,1	0,5	0,1	0,1
Улуу Британия	0,9	1,8	0,5	0,3
Германия	0,1	0,2	0,0	0,2
АКШ	38,3	61,4	14,1	18,5
Башка өлкөлөр	0,0	0,2	0,0	0,1
Агылып чыгуулар	62,7	67,3	14,6	15,5
КМШ	60,2	65,0	14,0	15,2
Казакстан	0,2	2,5	0,2	0,1
Россия	60,0	62,5	13,9	13,6
Башка өлкөлөр	0,0	0,0	0,0	0,0
Алыскы чет өлкөлөр	2,5	2,3	0,6	0,3
Бельгия	0,1	0,1	0,0	0,0
Германия	0,2	0,4	0,1	0,0
АКШ	2,1	1,7	0,4	0,3
Башка өлкөлөр	0,1	0,1	0,0	0,0

* Anelik, Blizko, Contact, Migom, MoneyGram, Western Union, Unistream, Золотая Корона, Лидер, Сибконтакт, Быстрая почта, Аллюр ж.б. которуу системалары жана и "Кыргызпочтасы" МП аркылуу которуулар; Улуттук банктын жеткире баалоолорун эске алуусуз.

** Алдын ала алынган маалыматтар.

Мамлекеттик башкаруу органдарынын ИДПнын түзүмүндө түпкү керектөөгө кеткен чыгашалары 2009-жылдын 1-чейреги үчүн маалыматтар боюнча 0,1 пайызга көбөйүү менен иш жүзүндө өзгөрүлгөн эмес. Мында, өлкөдөгү иш жигеринин жалпы басаңдашынан, импорттун көлөмүнүн кыскаруусун жана жыл башынан тартып салык мыйзамындагы өзгөрүү-

лөрдү эске алганда, бүтүндөй алганда мамлекеттик бюджеттин баланшташтырылган көрсөткүчүнүн начарлоосу байкалган.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан берилген маалыматтар боюнча, мамлекеттик бюджет 2009-жылдын январь-май айлары үчүн 135,5 млн. сом профицит менен аткарылган, ал ИДПга карата 0,2 пайызды түзөт (2008-жылдын ушул эле мезгилинде профицит ИДПга карата 3,6 пайызды түзгөн).

Ошондой болсо да, чет өлкөлөрдөн, анын ичинде Россиядан түшкөн гранттарды эске албаганда, мамлекеттик бюджет өтүп жаткан беш ай үчүн 4 030,0 млн. сом тартыштык менен аткарылган, бул ИДПга карата 7,0 пайызды түзгөн.

Алып көрсөк, мамлекеттик бюджеттин операциялык иштерге жалпы чыгашалары 32,6 пайызга же 4 276,0 млн. сомго көбөйүү менен 2009-жылдын январь-май айларында 17 389,3 млн. сомду түзгөн. Бюджеттик чыгашалардын тиешелүүлүгүнө жараша 37,2 жана 24,9 пайызга өсүшү «кызматкерлердин эмгегине төлөөлөр» жана «товарларды жана кызматтарды пайдалануу» категориялары боюнча төлөмдөрдүн көбөйүшү менен шартталган, ал чогуу алганда бюджеттик чыгашалардын 20,4 п.п. жалпы өсүшүнө салым кошкон.

Бюджеттик чыгашаларды функционалдык классификациялоого ылайык, 2009-жылдын январь-май айлары ичинде бардык топтор боюнча, айрыкча – экономикалык маселелерде (3,1 эсе), саламаттык сактоодо (57,1 пайыз), билим берүүдө (31,2 пайыз) өсүш байкалган.

Күндөлүк чыгашалардын көбөйүшүнөн башка дагы, Өкмөттүн капиталдык чыгашаларын түшүндүргөн финансылык эмес активдерди (төмөнкү топтор боюнча операцияларды өзүнө камтыйт: негизги фондулар, запастар, жер жана башка өндүрүлбөгөн активдер) сатып алуу операциялары боюнча бюджеттик чегерүүлөрдүн өсүшү байкалган. Бул операциялар боюнча акча каражаттарынын таза агылып чыгуусу 2 863,0 млн. сомду же ИДПга карата 4,9 пайызды түзгөн (2008 –жылдын январь-май айларында – 1 643,8 млн. сомду же ИДПга карата 3,1 пайызды). Мында, өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, өсүш арымы 2008-жылдагы 46,4 пайызга каршы, 22,6 пайызды түзүү менен эки эсеге кыскарган.

Алгылыктуу өсүш арымы чет өлкө уюмдарынан жана мамлекеттеринен, көбүнчө, Россия Федерациясынан расмий трансферттердин түшүшү менен камсыз болгон; ошол мезгилде салыктык жана салыктык эмес түшүүлөр кыскарган жана тиешелүүлүгүнө жараша -2,2 п.п. түзүү менен (2008-жылдын январь-май айларында – (+45,9) п.п) бюджеттик кирешелердин жалпы өсүшүнө терс салымын кошкон.

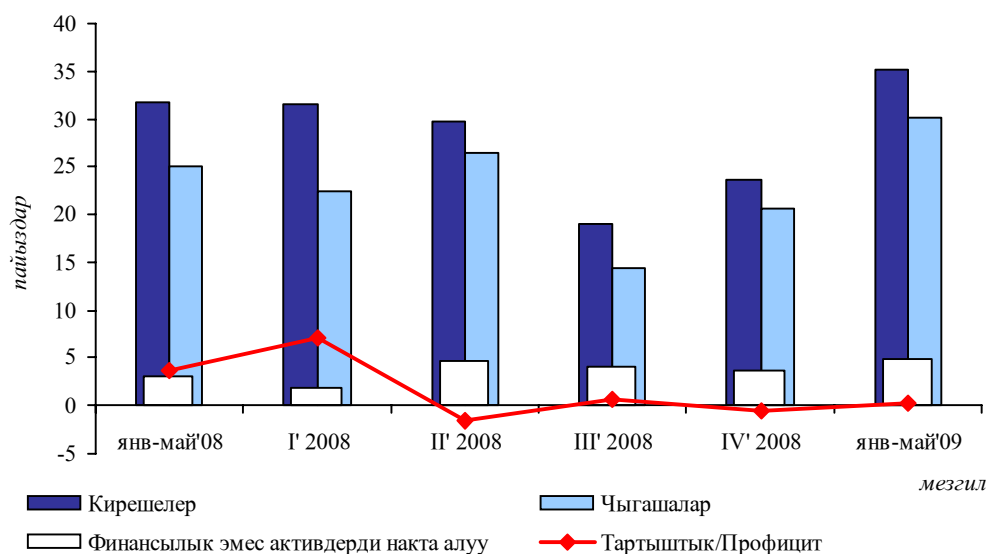
Алып көрсөк, жалпы салыктык кирешелер мамлекеттик бюджетке 12 989,7 млн. сом суммасында түшкөн. Отчеттук мезгилде салыктык түшүүлөрдү камсыз кылуу боюнча бажы жана салык органдарынын ортосунда катыш өзгөргөн, ал тиешелүүлүгүнө жараша 38,7 жана 61,3 пайызды түзгөн, муну мамлекеттик бюджеттин импорттон көз карандылыгы төмөн-

дөп жаткандыгынан улам алгылыктуу тенденция катары кароого болот, натыйжада, тышкы шарттардын начарлоосу учурунда тобокелдиктер төмөндөйт.

Ошол эле мезгилде, өткөн жылы бул өзгөрүү импорттун көлөмүнүн кыскаруусунан жана КНС ченинин төмөндөшүнөн улам, бюджетти жоготууларга алып келген, ал ички өндүрүштөн түшкөн кирешелердин көбөйүшүнөн толугу менен компенсацияланбастан, гранттык каражаттардын эсебинен жабылат.

1.1.2-сүрөт. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы

(ИДПга карата пайыздар)

Негизги капиталга инвестицияларды каржылоо булактары боюнча 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында мурдагыдай эле ички каражаттар, айрыкча үлүшүнө бардык инвестициялардан 76,5 пайыз туура келген ишканалардын, уюмдардын жана калктын каражаттары үстөмдүк кылган. Тышкы булактардан салымдардын үлүшү 2009-жылдын январь-июнь айларында 23,5 пайызды түзгөн.

1.1.3-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар

(пайыздар)

	Млн. сом		Жыйынтыкка карата пайыздарда	
	янв-июнь 2008	янв-июнь 2009	янв-июнь 2008	янв-июнь 2009
Бардыгы болуп	8 033,8	12 031,4	100,0	100,0
Ички инвестициялар	6 030,4	9 203,8	75,1	76,5
Республикалык бюджет	763,0	1 907,7	9,5	15,9
Өзгөчө кырдаалдарга каражаттар	119,5	180,8	1,5	1,5
Жергиликтүү бюджет	2 484,1	3 137,7	30,9	26,1
Ишканалардын, уюмдардын каражаттары	83,3	12,4	1,1	0,1
Банктын кредити	2 580,5	3 965,0	32,1	32,9
Калайык калктын каражаттары	0,0	0,2	0,0	0,0
Кайрымдуулук жардам	2 003,4	2 827,6	24,9	23,5
Тышкы инвестициялар	1 119,1	1 863,3	13,9	15,5
Чет өлкө кредити	778,9	672,2	9,7	5,6
Тике чет өлкө инвестициялары	105,4	292,1	1,3	2,4

1.1.2. Сунуш

2009-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоонун чогуу алгандагы негизги бөлүмү соода (ИДПнын жалпы көлөмүнөн 20,7 пайыз), айыл чарба продукциясы (16,2 пайыз) жана транспорт жана байланыш тармактары менен (11,5 пайыз) камсыз болгон. Ошондой эле, иштеп жаткан чарба субъектеринин саны өткөн жылдын ушул эле күнүнө салыштырганда 3,9 пайызга көбөйгөндүгүн белгилей кетүү зарыл.

Соода, курулуш, транспорт жана байланыш тармактары ИДПнын өсүшүнө негизги салым кошушкан. Ошондой болсо да, бүтүндөй алганда өткөн жылдын башынан тартып экономикада өсүш арымынын олуттуу басаңдашы байкалган, ал негизинен өнөр жайда өндүрүштүн көлөмүнүн төмөндөөсү менен шартталган. Кайра иштетүүчү өнөр жай өндүрүшүндөгү жана электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана таратуу тармагындагы олуттуу кыскаруу, өндүрүштүн жалпы төмөндөөсүнө алып келген. Ошондой эле, 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча алтын кенин казып албаган ишканаларда өндүрүштүк өнөр жайдын арымынын басаңдоосу катталган. Дүйнөлүк финансы конъюнктурасы таасири алдында түзүлгөн негизги соода өнөктөш өлкөлөр тарабынан (Казакстан, Россия, Кытай) суроо-талаптын төмөндөөсү, бүтүндөй алганда экономика боюнча өндүрүштүк өнөр жайдын начарлоосунун жана өсүштүн басаңдоосунун негизги себептеринен болгон.

1.1.4-таблица. ИДПнын өсүшүнө/ төмөндөшүнө иштин өзүнчө түрлөрүнүн салымы (пайыздар)

	2008-ж. январь-июнь		2009-ж. январь-июнь	
	өсүш арымы	өсүшкө салым	өсүш арымы	өсүшкө салым
Ички дүң продукт	6,1%	6,1%	0,3%	0,3%
Дүң кошулган нарк	6,1%	5,2%	0,3%	0,3%
Айыл чарбасы, мергенчилик жана токой чарбасы	2,4%	0,4%	2,1%	0,3%
Тоо кендерин казып алуу өнөр жайы	-6,6%	0,0%	8,6%	0,0%
Кайра иштетүүчү өнөр жай	9,5%	1,1%	-21,3%	-2,6%
Э/энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	-0,5%	0,0%	-13,0%	-0,4%
Курулуш	-27,6%	-0,9%	28,5%	0,7%
Соода, ремонт	6,6%	1,3%	3,4%	0,7%
Мейманканалар жана ресторандар	10,0%	0,1%	4,3%	0,1%
Транспорт жана байланыш	29,4%	2,6%	10,8%	1,0%
Финансылык ишкердүүлүк	15,5%	0,1%	8,3%	0,1%
Кыймылсыз мүлк менен операциялар, ижара	7,8%	0,3%	2,7%	0,1%
Мамлекеттик тескөө	1,6%	0,1%	4,2%	0,2%
Билим берүү	1,2%	0,1%	1,0%	0,1%
Саламаттыкты сактоо жана социалдык кызматтарды сунуштоо	-0,5%	0,0%	-0,2%	0,0%
Коммуналдык жана жеке кызматтарды сунуштоо	2,6%	0,0%	-0,4%	0,0%
Азык-түлүккө таза салыктар	6,1%	0,9%	0,3%	0,0%

Айыл чарба, мергенчилик жана токой чарба продукцияларын дүң чыгаруу 2009-жылдын январь-июнь айларында, өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2,1 пайызга көбөйүү менен 28 300,7 млн. сомду

түзгөн. Өткөн жылда бүтүндөй алганда, айдоо аянттары 2008-жылга салыштырганда 0,8 пайызга көбүрөөк болуу менен 1 169,6 миң гектарды түзгөн. Ошондой эле, белгилей кетчү нерсе, дан эгиндеринин 2009-жылдагы түшүмдүүлүгү 2008-жылдагы гектарына 23,2 центнерге салыштырганда, гектарынан 30-35 центнер деңгээлде күтүлүүдө.

2008-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, 2009-жылдын январь-май айлары ичинде көпчүлүк товарлар боюнча экспорттук жеткирүүлөр кыскарган. Мисалы, сүт жана сүт азыктарынын экспорту 44,3 пайызга, жемиштердики 8,9 пайызга, жашылчалардыкы 45,8 пайызга, нан жана башка нан азыктарыныкы 30,4 пайызга басаңдаган.

Республикадагы жогорку импорттуулукту шарттаган ички өндүрүштү чектөө негизги азык-түлүк товарларынын, мисалы буудайдын – 2008-жылдын январь-май айлары менен салыштырганда натуралдык өлчөөсүндө 70 пайызга, эттин 15,5 пайызга, күрүчтүн 2,4 эсеге жана өсүмдүк майынын 36,8 пайызга көбөйүүсүнө алып келген.

2009-жылдын май айында 2008-жылдын май айына салыштырганда айыл чарбанын негизги импорттолуучу продуктуларынын орточо баасынын олуттуу төмөндөөсү байкалган. Алып көрсөк, мисалы 1 тонна буудайдын орточо баасы 42,3 пайызга, буудай уну 23,1 пайызга, жашылча ширеси 12,4 пайызга, өсүмдүк майы 32,2 пайызга арзандаган.

1.2. Акча-кредит чөйрөсүндөгү тенденциялар

Акча базасы

2009-жылдын 1-июлуна карата акча базасы номиналдык түрдө 2009-жылдын экинчи чейреги үчүн (2008-жылдын экинчи чейрегинде көбөйүү 11,8 пайызды түзгөн) 14,9 пайызга көбөйүү менен 34 134,0 млн. сомду түзгөн.

2009-жылдын экинчи чейрегинде Өкмөттүн операциялары акча базасын 4 625,2 млн. сомго көбөйтүү менен акча базасынын операциялары боюнча өзгөрүүсүнө (4 428,4 млн. сом) негизги таасирин тийгизген. Улуттук банктын операциялары акча базасын 196,3 млн. сомго кыскарткан. Салыштырып көрсөк, 2008-жылдын экинчи чейрегинде акча базасынын көбөйүүсүнө (3 421,3 млн. сом) Улуттук банктын операциялары (2 045,8 млн. сом) жана Өкмөттүн операциялары (1 375,4 млн. сом) таасирин тийгизишкен.

2009-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча жүгүртүүдөгү акчалар 14,7 пайызга көбөйүү менен (2008-жылдын экинчи чейрегинде көбөйүү 11,0 пайызды түзгөн) 29 561,4 млн. сомду түзгөн.

Акча базасынын түзүмүндө 2009-жылдын башталышына салыштырганда жүгүртүүдөгү нак акчалардын үлүшү 2009-жылдын июнь айынын акырында 87,6 пайыздан 86,6 пайызга чейин кыскарган. Ушуга ылайык, коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсебиндеги каражат үлүшү 12,4 пайыздан 13,4 пайызга чейин кыскарган.

М2 акча топтому

2009-жылдын 1-июлуна карата М2 акча массасы кароого алынып жаткан мезгил ичинде 15,3 пайызга (2008-жылдын экинчи чейрегинде көбөйүү 9,2 пайызды түзгөн) көбөйүү менен 36 328,5 млн. сомду түзгөн. М2 акча топтомунун көлөмүнүн өсүшү улуттук валютадагы депозиттердин 21,7 пайызга жана банктан тышкаркы акчалардын 13,4 пайызга көбөйүшү менен шартталган, мында которуу депозиттеринин көлөмүнүн көбөйүшү (талап кылганга чейин) 34,4 пайызды түзгөн.

М2Х акча топтому

Чет өлкө валютасындагы депозиттерди камтыган кеңири мааниде колдонулуучу М2Х акча массасы 2009-жылдын экинчи чейрегинде 13,3 пайызга көбөйүү менен (2009-жылдын ушул эле мезгилинде көбөйүү 13,0 пайызды түзгөн) 2009-жылдын 1-июлуна карата 46 604,6 млн. сомду түзгөн. М2Х акча массасынын өзгөрүүсү депозиттердин жалпы көлөмүнүн² 13,2 пайызга жана банктан тышкаркы нак акчалардын 13,4 пайызга көбөйүүсүнүн эсебинен жүргөн. Мында улуттук валютадагы депозиттердин көбөйүүсү 21,7 пайызды, ал эми чет өлкө валютасында 7,0 пайызды түзгөн.

2009-жылдын 1-январынан тартып коммерциялык банктар өз алдынча эсептешүү планына өтүшкөн. Мында мурда коммерциялык эмес уюмдардын депозиттери катары чагылдырылган депозиттердин бөлүгү, Социалдык фонддун депозиттери катары чагылдырылып калган, ал эми Социалдык фонддун депозиттери анын негизинде М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акча массасы эсептелинген депозиттик базанын курамына кирбейт.

Салыштырып көрсөк, 2008-жылдын экинчи чейрегинде М2Х акча топтомунун өзгөрүүсү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 16,2 пайызга өсүшүндө банктан тышкаркы нак акчалардын 10,8 пайызга көбөйүүсү эсебинен байкалган.

М2Х акча массасынын түзүмү 2009-жылдын июнь айынын акырында 2009-жылдын башына салыштырганда, төмөнкүчө өзгөргөн:

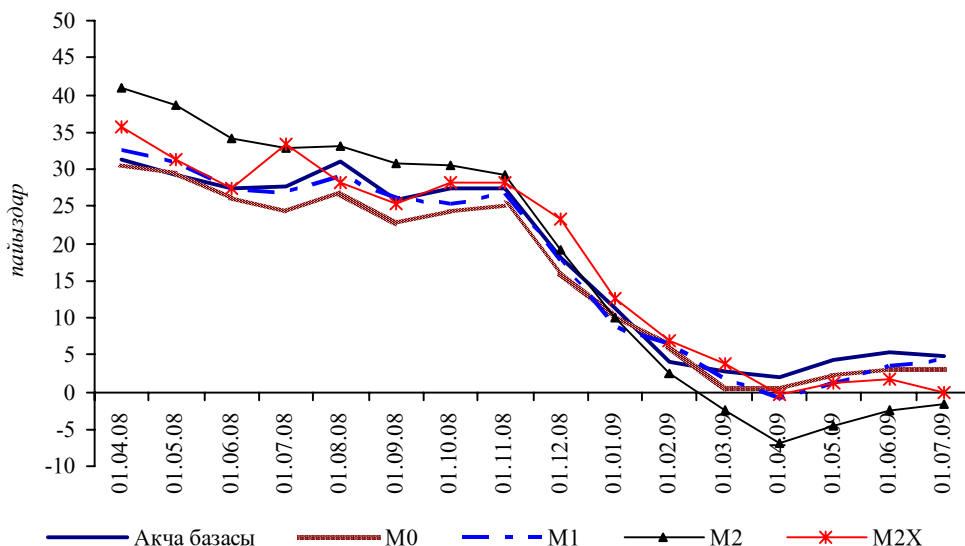
- банктан тышкары нак акчалардын үлүшү 60,6 пайыздан 59,9 пайызга чейин азайган;
- улуттук валютадагы депозиттердин үлүшү 18,2 пайыздан 18,1 пайызга чейин азайган;
- чет өлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү 21,1 пайыздан 22,0 пайызга чейин көбөйгөн.

Финансы ортомчулугунун даражасын мүнөздөгөн М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акча мультипликатору 2009-жылдын 1-июлуна жана жылдын башына салыштырганда 1,365 түзгөн (2009-жылдын 1-январына карата – 1,378).

² Банк тутумунун аналитикалык балансынын маалыматтары боюнча жеке адамдардын жана юридикалык жактардын, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелердин депозиттерин өзүнө камтыйт. Мында, Өкмөттүн жана резидент эмесдердин депозиттери эске алынбайт.

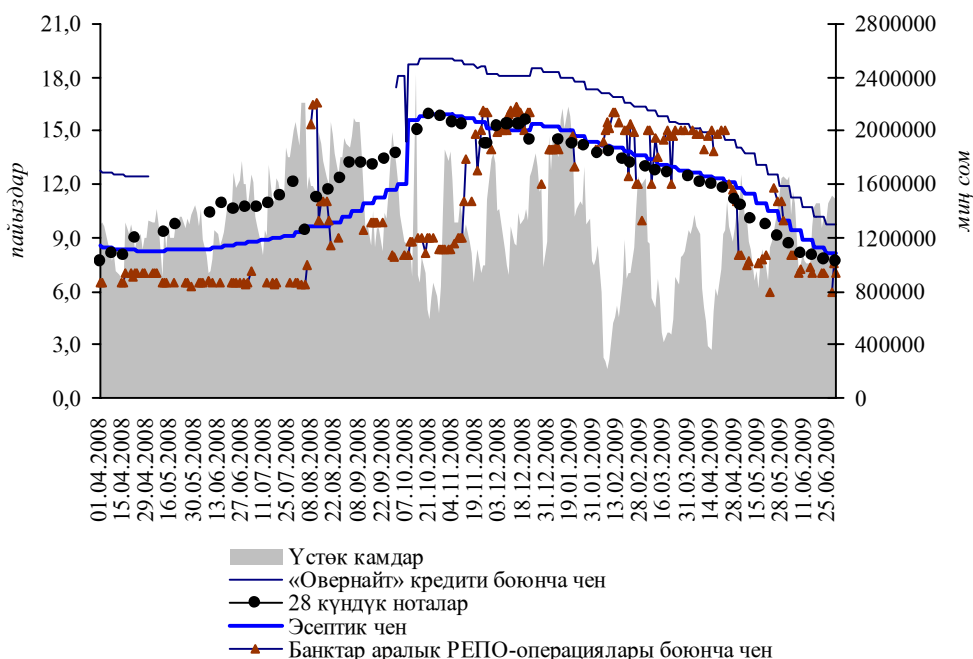
M2X кенири мааниде колдонулуучу акчаларды жүгүртүү тездиги 2009-жылдын 1-июлуна карата 4,2 (2009-жылы 1-январына карата – 4,1) түзгөн. M2X акча топтому менен эсептелинген экономиканы монеттештирүү коэффициенти 23,7 пайызды (2009-жылы 1-январына карата – 24,5 пайыз) түзгөн.

1.2.1-сүрөт. Акча топтомдорунун жылдык номиналдык өсүш арымы

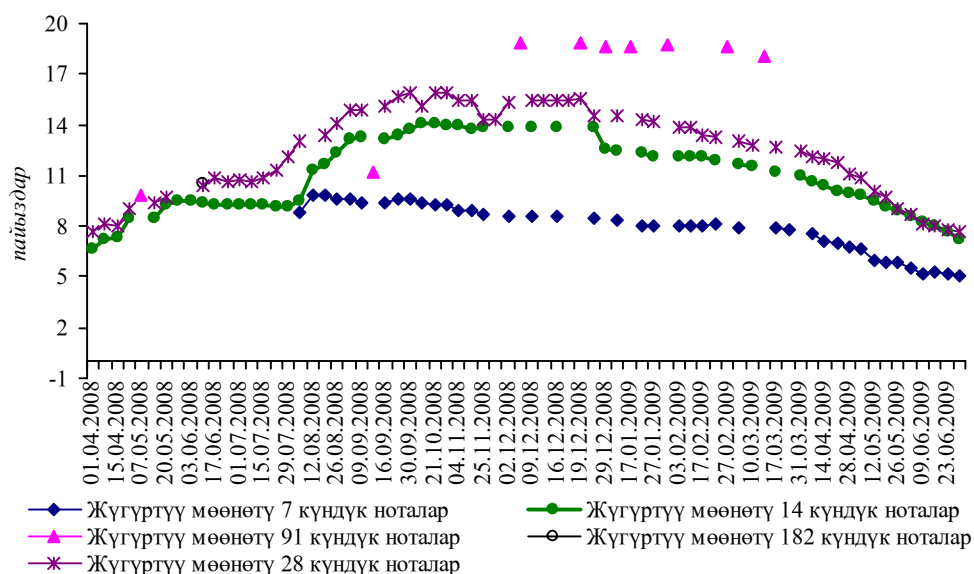
Финансы рыногунда 2009-жылдын экинчи чейрегинде рыноктун бардык сегменттеринде пайыздык чендин төмөндөөсү катталган. Банк тутумундагы резервдердин кыйла жогорку деңгээли, ошондой эле экономикада инфляция деңгээлинин андан аркы төмөндөөсү рынок конъюнктурасынын жакшыруусуна позитивдүү таасир тийгизген.

1.2.2-сүрөт. Акча рыногунун чендеринин динамикасы

Улуттук банк 2009-жылдын экинчи чейрегинде өз ноталарын алардын сунуштоо көлөмүн өткөн чейректин деңгээлинде сактоо менен банк тутумунан үстөк ликвиддүүлүктү алып салуу инструменти катары колдонуусун уланткан. Банк тутумунда үстөк камдардын жогорку деңгээли шартында ноталарга болгон суроо-талап байкалаарлык өскөн, бул рыноктун бардык сегменттеринде ноталардын кирешелүүлүгүнүн төмөндөөсүнө таасирин тийгизген. Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 91 жана 182 күндүк ноталарын жайгаштыруу боюнча аукциондор иликтенүүчү мезгилде өткөрүлгөн эмес. Орточо алганда, 2009-жылдын экинчи чейреги ичиндеги 7 күндүк ноталардын кирешелүүлүгү биринчи чейрекке салыштырганда 1,9 п.п. 6,1 пайызга чейин, Улуттук банктын 14 күндүк ноталары 2,7 п.п. 9,2 пайызга чейин, 28 күндүк ноталардын сегментинде 3,6 п.п. 9,9 пайызга чейин төмөндөгөн. 2008-жылдын экинчи чейрегине салыштырганда, Улуттук банктын 14 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгү 0,6 п.п., 28 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгү 0,5 п.п. көбөйгөн.

1.2.3-сүрөт. Улуттук банктын ноталарынын кирешелүүлүк динамикасы

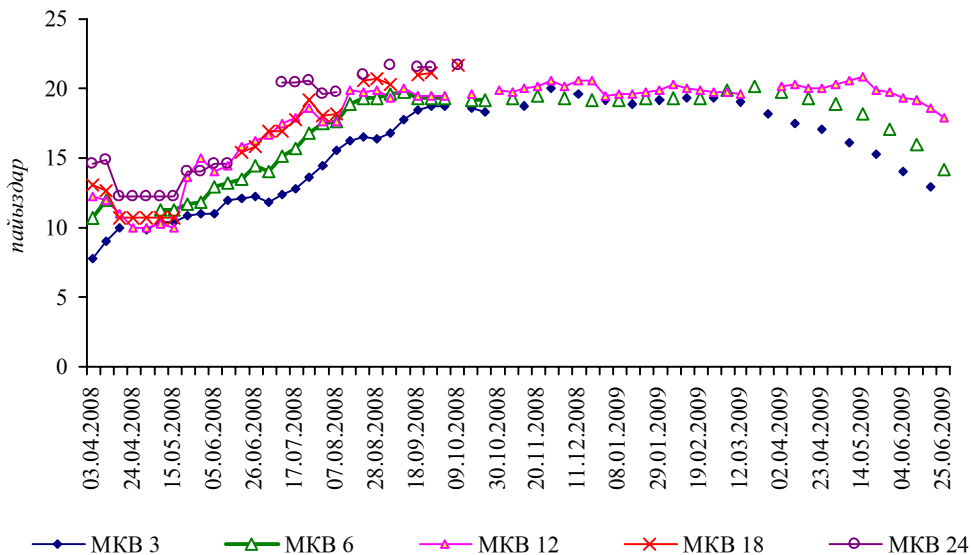

Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарынын орточо маанилик кирешелүүлүгү катары аныкталган, акыркы 4 аукциондо калыптанган эсептик чен, чейректин башындагыга салыштырганда 4,6 п.п төмөндөө менен июнь айынын акырында 8,2 пайызды түзгөн. «Овернайт» кредити боюнча чен бир мезгилдин акырында 9,8 пайызды түзгөн, отчеттук чейректе Улуттук банк коммерциялык банктарга «овернайт» кредитин берген эмес.

Финансы министрлиги иликтенүүчү чейректе векселдерди сунуштоо көлөмүн, мурдагыдай эле 3 жана 6 айлык МКВларды бир жумадан кийин кезеги менен ал эми 12 айлык МКВларды жума сайын жайгаштыруу менен өткөн чейректин деңгээлинде сактап калган. Ошол эле учурда, мамлекеттик казына векселдерине болгон суроо-талап 2 эседен көбүрөөккө көбөй-

гөн, ал эми МКВлардын кирешелүүлүгү рыноктун бардык сегменттеринде чейрек ичинде төмөндөгөн, апрель айынын экинчи жарымында – май айынын биринчи жарымында МКВлардын 12 айлык сегментинде гана пайыздык чендердин бир кыйла жогорулоосу катталган. Бүтүндөй алганда, чейрек ичинде МКВлардын жалпы орточо салмактанып алынган кирешелүүлүгү өткөн чейрекке салыштырганда 1,5 п.п. төмөндөө менен 17,8 пайызды түзгөн. Анын ичинде 3 айлык МКВлар сегментинде кирешелүүлүк 3,5 п.п. 15,5 пайызга чейин, 6 айлык МКВлардын сегментинде 2,2 п.п. 17,3 пайызга чейин, 12 айлык МКВлардын сегментинде 0,2 п.п. 19,6 пайызга чейин азайган. 2008-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырганда МКВлардын кирешелүүлүгүнүн жалпы деңгээли 5,7 п.п. жогорулаган, кирешелүүлүктүн көбөйүүсү рыноктун бардык сегментинде байкалган.

1.2.4-сүрөт. МКВнын кирешелүүлүк динамикасы

Банктар аралык кредиттик рынокто 2009-жылдын экинчи чейрегинде Улуттук валютадагы сыяктуу эле, чет өлкө валютасындагы карыздык ресурстарга болгон суроо-талап байкалаарлык кыскарган. Бул, улуттук валютадагы банктар аралык кредитке карата пайыздык чендин андан ары төмөндөөсүнө таасирин тийгизген. Орточо алганда, кароого алынып жаткан чейрек ичинде, репо операциялары сегментинде пайыздык чен биринчи чейрек ичиндеги ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 4,6 п.п. төмөндөө менен 10,1 пайызды түзгөн. Улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча чен 4,9 п.п. 8,6 пайызга чейин азайган. 2008-жылдын экинчи чейреги менен салыштырганда, репо операциялары боюнча орточо пайыздык чен 3,4 п.п. өскөн, ал эми улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча 2,1 п.п көбөйгөн.

Банктар аралык ички кредит рыногунда чет өлкө валютасындагы операциялардын сегментинде апрель айында эки бүтүм түзүлгөн, алар боюнча орточо салмактанып алынган чен 10,3 пайызды түзгөн.

Улуттук банк отчеттук чейректе МКВларды (у) репо шарттарында сатуу боюнча аукциондорду, ошондой эле коммерциялык банктар менен СВОП-операцияларын өткөргөн эмес. Коммерциялык банктар Улуттук банкагы мөөнөттүү депозиттик эсептерине каражаттарын жайгаштырышкан эмес.

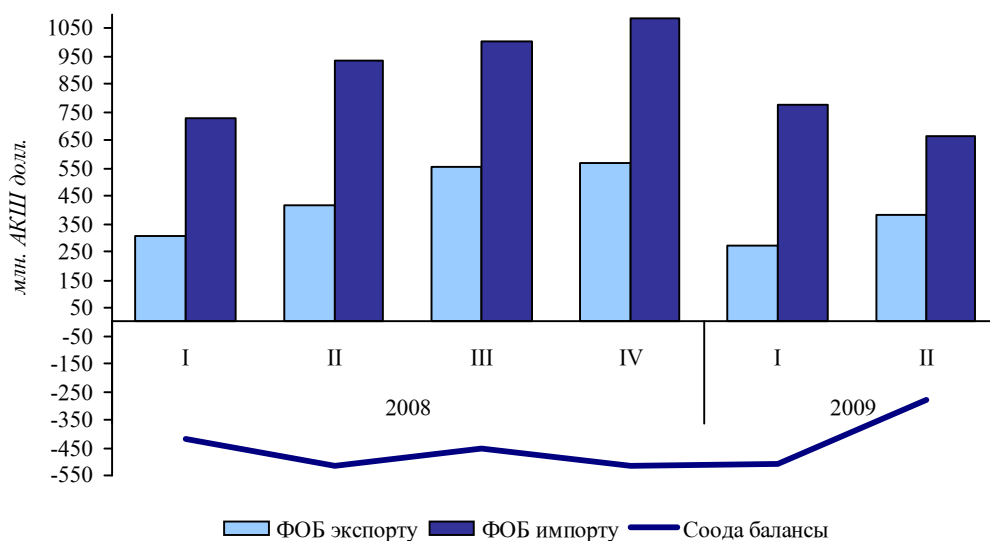
1.3. Тышкы экономикалык шарттар

Соода балансы

Алдын ала алынган маалыматтар боюнча Кыргыз Республикасынын соода балансынын тартыштыгы 2008-жылдын экинчи чейрегине салыштырганда 46,2 пайызга азаюу менен 2009-жылдын экинчи чейрегинин жыйынтыгы боюнча 278,4 млн. АКШ долларын түзгөн.

2009-жылдын экинчи чейреги үчүн тышкы соода жүгүртүү³ 2008-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 22,8 пайызга кыскаруу менен 1 045,2 млн. АКШ долларын түзгөн. Товар жүгүртүү көлөмүнүн басаңдоосу импорттук сыяктуу эле, экспорттук операциялар боюнча активдүүлүктүн начарлоосунан улам жүргөн. КМШ өлкөлөрү боюнча товар жүгүртүү 25,1 пайызга, ал эми алыскы чет өлкөлөр боюнча 20,0 пайызга кыскарган.

1.3.1-сүрөт. Тышкы соода

Товарлардын экспорту (ФОб баасындагы)⁴ 2008-жылдын экинчи чейрегиндеги 418,6 млн. АКШ долларына салыштырганда, 2009-жылдын экинчи чейрегинде 383,4 млн. АКШ доллары көлөмүндө түптөлгөн. КМШ өлкөлөрүнө экспорттук жеткирүүлөр 25,9 пайызга төмөндөгөн, ошол эле учурда алыскы чет өлкөлөргө экспорттун көлөмү 13,4 пайызга өскөн. Алтындын экспорту 7,9 пайызга кыскарган жана нарктык мааниде 85,9 млн. АКШ

³ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске албаганда, КР УСК жана КР МБКнын маалыматтары боюнча.

⁴ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске албаганда, КР УСК жана КР МБКнын маалыматтары боюнча.

долларын түзгөн. Мында алтынды тышкы рынокторго берүүнүн физикалык көлөмү 9,0 пайызга кыскарган. Алтынды кошо албаганда экспорт 8,6 пайызга кыскарган жана нарктык көлөмүндө 297,5 млн. АКШ долларын түзгөн.

Экспорттун функционалдык түзүмүндө⁵ 2009-жылдын экинчи чейрегинде көрүнүш төмөнкүчө сүрөттөлөт: экспорттун олуттуу үлүшү аралык товарларга 33,1 пайыз туура келген, ал нарктык көлөмүндө 113,0 млн. АКШ долларын түзгөн. Бирок, мындай категориялар боюнча берүүлөрдүн 29,5 пайызга кыскаруусу байкалган. Бул функционалдык категорияларда негизги товарлардан болуп, мурдагыдай эле алтын эсептелген, анын экспорту 2008-жылдын экинчи чейреги үчүн ушул көрсөткүчкө салыштырганда 7,9 пайызга кыскарган. Отчеттук чейректе портландцементти жана тапталган айнекти берүүлөр дээрлик 100,0 пайызга кыскарган. Автомобилдердин тетиктери жана ага тиешелүүлөрдү берүү боюнча 26,6 пайызга кыскаруу байкалган, металл калдыктарынын экспорту 88,1 пайызга кыскарган.

2009-жылдын экинчи чейрегинде функционалдык түзүмдүн кийинки ири статьяларынан болуп, чийки заттар эсептелинет, алардын үлүшү экспорттун жалпы көлөмүндө 27,8 пайызды түзөт. Отчеттук мезгилде бул статья боюнча 2,8 эсе кескин өсүш байкалган, бул ар кандай химиялык заттардын үчүнчү өлкөгө реэкспорту менен байланыштуу болгон. Мындан тышкары, пахтанын экспортунун көлөмүнүн эки эседен көбүрөөккө көбөйүүсү байкалган, ал аны берүүлөрдүн физикалык көлөмүнүн өсүшүнүн эсебинен жүргөн. Баалык факторлордун эсебинен тамекини берүүлөр өскөн. Ошондой эле, айрым товарлар боюнча да кыскаруу байкалган. Алсак, мисалы, иштетиле элек теринин экспорту иликтенүүчү чейрек ичинде дээрлик 90,0 пайызга кыскарган.

2009-жылдын экинчи чейрегинде берүүлөрдүн көлөмү боюнча керектөө товарлары экспорттун жалпы көлөмүндө 20,2 пайыз же 68,8 млн. АКШ долларын түзүү менен үчүнчү орунда турган. Ошондой болсо да, 2008-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда бул статья боюнча өсүш 27,3 пайызга кыскарган, бул ташылып келинүүчү жашылчалардын жана жемиштердин, сүт азыктарынын, кийим кечелер, электр ысытуу лампаларынын көлөмүнүн төмөндөөсүнө байланыштуу болгон.

2009-жылдын экинчи чейрегинде энергопродуктулардын үлүшүнө бүтүндөй экспорттон 15,8 пайыз туура келген. Бул көрсөткүчтүн нарктык көлөмү 2008-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 33,5 пайызга кыскарган жана 53,8 млн. АКШ долларын түзгөн. Мындай тенденция негизинен дизель отунун, автомобиль бензинин, мазутту жана көмүрдү берүүлөрдүн физикалык көлөмүнүн кыскаруусу менен түшүндүрүлөт. Баалык таасир авиакеросиндин жана иштетиле элек мунайдын реэкспортунун көлөмүнүн төмөндөөсүнө таасирин тийгизген. Ал эми электр энергиясынын экспортун алып көрсөк, 2008-жылдын ушул эле мезгилине салыштырган-

⁵ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске албаганда, КР УСК жана КР МБКнын маалыматтары боюнча.

да салыштырмалуу көрсөкүчтүн олуттуу көбөйүүсү катталган, бирок буга карабастан энергопродуктулардын жалпы көлөмүндөгү электр энергиясынын үлүшү анчалык олуттуу болбогон бойдон калган.

Инвестициялык товарлар азыраак көлөмдө экспорттолгон. 2009-жылдын экинчи чейрегинде алардын үлүшү 3,2 пайызды түзгөн. Бул категориянын негизги товарлары болуп жүктөрдү ташуу үчүн автомобилдер, кол жана машина менен иштетүүчү аспаптар, вакуумдук насостор эсептелинген.

КМШ өлкөлөрүнүн ичинен кыргыз экспортун негизги пайдалуучулардан болуп, Россия (КМШ өлкөлөрүнө экспорттун жалпы көлөмүнөн 43,3 пайыз), Өзбекстан (34,8 пайыз) жана Казакстан (16,7 пайыз), ал эми алыскы чет өлкөлөрдүн ичинен - Швейцария (алыскы чет өлкөлөргө экспорттун жалпы көлөмүнөн 41,6 пайыз), Афганистан (4,3 пайыз), Кытай (2,9 пайыз), Турция (2,6 пайыз) саналышат.

Алдын ала алынган маалыматтар боюнча ФОБ баасындагы товарлардын импорту⁶, 2008-жылдын ушул эле чейрегине салыштырганда 29,3 пайызга кыскаруу менен 2009-жылдын экинчи чейрегинде 661,8 млн. АКШ долларын түзгөн. КМШ өлкөлөрүнөн импорт 24,8 пайызга, алыскы чет өлкөлөрдөн 34,7 пайызга кыскарган.

2009-жылдын экинчи чейрегинин жыйынтыгы боюнча импорттун функционалдык түзүмүндө⁷, чийки заттарды кошо албаганда, бардык статьялар боюнча төмөндөө байкалган. Мында, отчеттук чейректе функционалдык бөлүштүрүүнүн эң ири статьяларынан болуп керектөө товарлары (импорттун жалпы көлөмүндө 30,2 пайыз), энергопродуктулар (26,7 пайыз) жана аралык товарлар (23,1 пайыз) саналышкан.

Керектөө товарларынын импорту отчеттук мезгилде 32,9 пайызга кыскарган жана 205,0 млн. АКШ долларын түзгөн. Мындай жагдай азык-түлүккө кирбеген товарлардын импортунун (2008-жылдын экинчи чейреги менен салыштырганда 45,7 пайызга), негизинен жеңил автомобилдеринин, эфир майларынын, порфюмериялык заттардын, бут кийимдин, кийимдин жана ага тиешелүү буюмдардын импортунун азаюусунан улам түптөлгөн. Азык-түлүк товарлары боюнча отчеттук мезгилде импорттук берүүлөрдүн 0,6 пайызга анчалык олуттуу эмес өсүшү байкалган. Бул топтун негизги товардык позицияларынан болуп, ун, кант, эт жана эт азыктары, кофе, чай, какао жана алардан жасалган заттар, көбүнчө шоколад азыктары, өсүмдүк майлары жана сыра саналат. Эти жана эт азыктарын кошо албаганда, жогоруда аталган азык-түлүк товарлары боюнча импорттук берүүлөрдүн кыскаруусу байкалган.

Энергопродуктуларды берүү кароого алынып жаткан мезгилде 2008-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 34,5 пайызга кыскарган жана 190,9 млн. АКШ долларын түзгөн. Авиакеросин, автомобил бензини жана дизель отуну сыяктуу негизги товарлардын импортунун төмөндөөсү байкалган, төмөндөө отундун мындай түрлөрүнө контракттык баанын төмөн-

⁶ Жеткире баалоолорду эске алуу менен СИФ импорту 716,1 млн. АКШ долл., соода балансынын тартышты – 332,6 млн. АКШ долл.

⁷ КР УСКнын жана КР ММБнын маалыматтары боюнча.

дөөсүнөн улам жүргөн. Баалык фактор 22,7 пайызга кыскарган жаратылыш газынын импортунун көлөмүнө да таасирин тийгизген, ошол учурда берүүлөрдүн физикалык көлөмү олуттуу өскөн. Өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде иштетиле элек мунайдын импорту 94,0 пайыз кыскарган. Баалардын өсүшүнөн улам көмүрдүн жана мунай битумунун импорттук берүүлөрү көбөйгөн.

2009-жылдын экинчи чейрегинде аралык товарларга болгон ата мекендик суроо-талап 7,7 пайызга кыскарган жана 170,0 млн. АКШ долларын түзгөн. Бул категориянын түзүмүндө чоюн жана болот жана алардан жасалган буюмдар, кездемелер, автомобиль тетиктери жана ага тиешелүүлөр жана тыгыздалган жана калыбына келтирилген жыгачтар баштапкы жана баштапкы эмес формадагы пластмасса сыяктуу негизги товарларды берүүлөр төмөндөгөн.

2009-жылдын биринчи чейрегинде Россия (КМШ өлкөлөрүнөн импорттун жалпы көлөмүнөн 63,8 пайыз), Казакстан (21,1 пайыз), Өзбекстан (6,2 пайыз) КМШ өлкөлөрүнүн ичинен импорттук продукцияларды эң ири берүүчүлөрдөн болушкан. Алыскы чет өлкөлөрдөн импорттун жалпы көлөмүнөн Кытай (42,1 пайыз), АКШ (11,6 пайыз), Германия (7,4 пайыз) жана Түркия (5,0 пайыз) негизги импортерлордон болушкан.

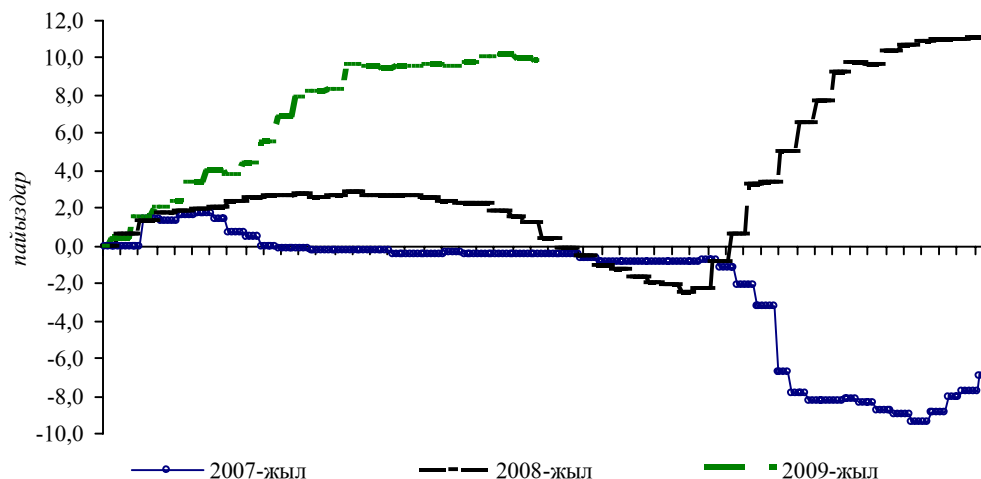
1.4. Валюта курсу

2009-жылдын экинчи чейрегинде валюта рыногунда АКШ долларынын курсу жогорулоосун уланткан, ошондой болсо да, анын өсүш арымы байкалаарлык төмөндөгөн. Апрель айынын биринчи жарымында чет өлкө валютасынын сунушунан артып кеткен жогорку суроо-талаптын алкагында бир кыйла олуттуу өсүш белгиленген, бул соода балансынын сакталып калган терс сальдосу менен ошондой эле, Кыргызстандын негизги соода өнөктөш өлкөлөрүнүн улуттук валюталарынын олуттуу алсызданышынан улам түптөлгөн рыноктун катышуучуларынын күтүүлөрү менен байланыштуу болгон. Андан ары валюта рыногундагы жагдай турукташкан жана ички рыноктогу АКШ долларынын курсунун өзгөрүүсү анчалык маанилүү болгон эмес. Мындай шартта Улуттук банк валюта тооруктарында АКШ долларын сатуу боюнча операциялардын көлөмүн кыйла кыскарткан. Бүтүндөй алганда, экинчи чейрек ичинде АКШ долларын сатуу боюнча Улуттук банктын операцияларынын көлөмү биринчи чейрекке салыштырганда 9 эсеге азайуу менен 16,4 млн. АКШ долларын түзгөн, АКШ долларын сатып алуу боюнча операциялардын көлөмү 66,2 пайызга өскөн жана 11,55 млн. АКШ долларын түзгөн. Мындан тышкары, апрель айында Улуттук банк 10,0 млн. рубль суммасында Россия рублин сатып алган.

Валюта тооруктарында АКШ долларынын орточо салмактанып алынган курсу бир чейрек ичинде 1,6 пайызга өскөн жана июнь айынын акырына карата 43,2988 сом/АКШ долларын түзгөн. Алмашуу бюролорунда долларды сатуу курсу 43,2297 сом/долларды түзүү менен 1,0 пайызга көбөйгөн.

АКШ долларынын эсептик курсу жылдын башынан тартып 1,5 пайызга жогорулоо менен отчеттук чейректин акырына карата 43,2810 сом/АКШ долларын түзгөн. Өткөн жылдын ушул эле мезгилинде доллардын эсептик курсу чейрек ичинде 1,3 пайызга өскөн жана 35,9283 сом/АКШ долларында түптөлгөн.

1.4.1-сүрөт. АКШ долларынын эсептик курсунун өзгөрүш арымы

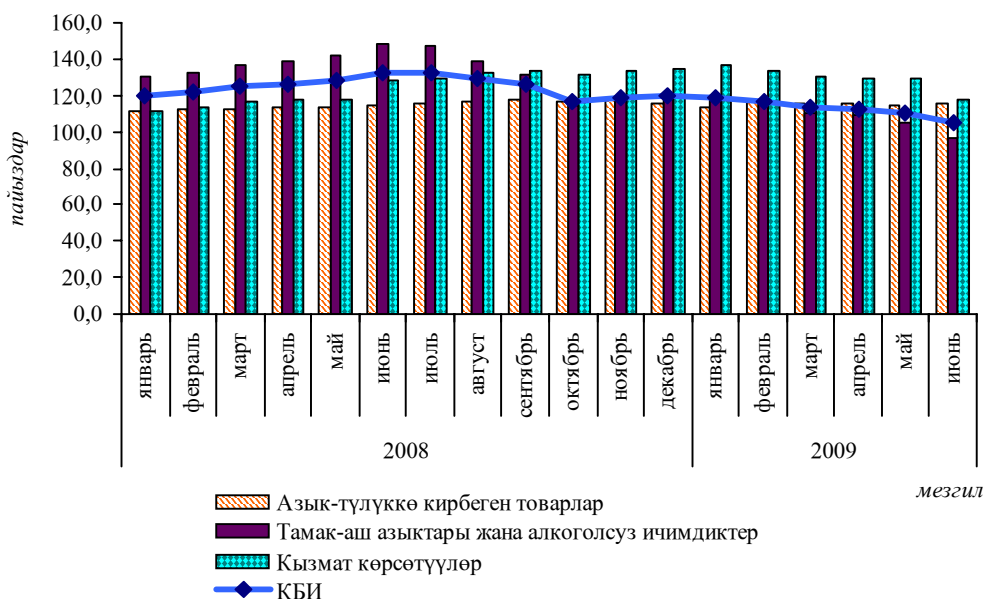
Евро курсунун динамикасы мурдагыдай эле, тышкы рыноктогу анын динамикасынын таасири алдында ошондой эле, ички рынокто АКШ долларына карата сомдун курсунун өзгөрүүлөрүнүн таасири астында түптөлгөн. Алсак, евро курсу апрель ичинде негизинен төмөндөгөн, андан соң апрелдин акырынан тартып, июндун башталышына чейин евронын бекемдөө динамикасы үстөмдүк кылган, андан ары курс тар диапазондо өзгөрүп турган. Бүтүндөй алганда чейрек ичинде, алмашуу бюролорунда еврону сатуу курсу 5,7 пайызга өскөн жана июль айынын акырына карата 60,4547 сом/еврону түзгөн. Бир мезгилдин акырына карата эсептик курс чейрек ичинде 5,0 пайызга жогорулоо менен 60,6908 сом/еврону түзгөн.

2-глава. Инфляция жана аны түзүүчүлөр¹

2.1. Түзүүчүлөр жана региондор боюнча керектөө бааларынын индексинин динамикасына анализдөөлөр

2009-жылдын экинчи чейрегинин жыйынтыгы боюнча мурда болуп көрбөгөндөй баалардын төмөндөөсү катталган. Алсак, өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде инфляциянын деңгээли 0,2 пайызды түзгөн (2008-жылдын экинчи чейрегинде бул көрсөткүч 8,6 пайызды түзгөн). Азык-түлүк товарларга керектөө бааларынын индексинин төмөндөөсү баалардын динамикасын аныктаган негизги фактор болуп калган, ошол кезде азык-түлүккө кирбеген товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн наркы өскөн. Бүтүндөй алганда 2009-жылдын экинчи чейрек ичинде тамак-ашка карата керектөө бааларынын индекси 98,7 пайыз, алкоголь суусундуктары жана тамеки заттарына 102,7 пайыз, азык-түлүккө кирбеген товарларга 101,7 пайыз, акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө 100,8 пайызды түзгөн.

2.1.1-сүрөт. КБИнин динамикасы жана жылдык эсептөөдө аларды түзүүчүлөр

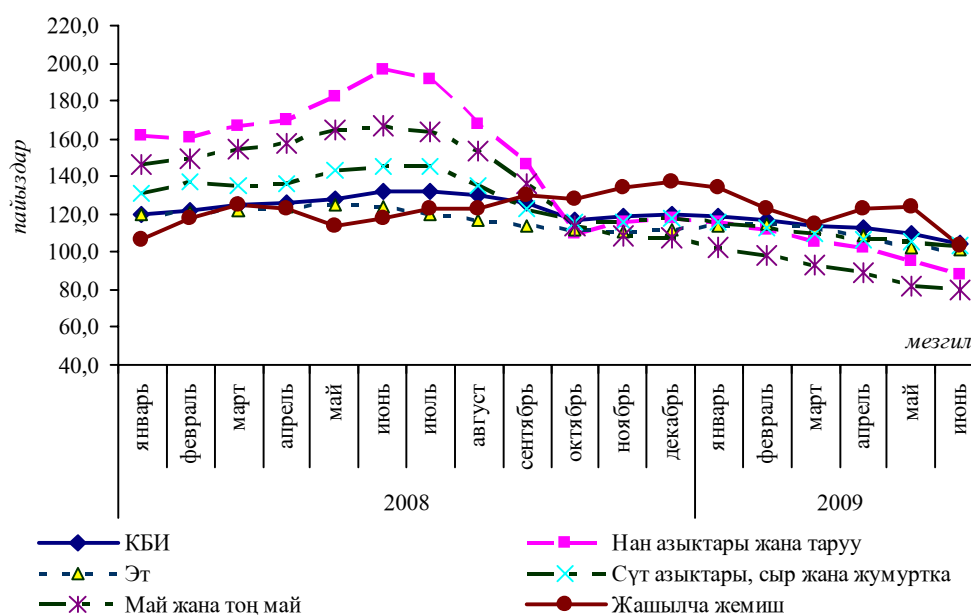
Жылдык эсептөөдө (2009-жылдын июнь айы 2008-жылдын июнь айына карата) инфляциянын деңгээли 4,8 пайыздык (2008-жылы тиешелүү көрсөткүч 32,3 пайызды түзгөн) деңгээлде түптөлгөн. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө 18,1 пайыз, товарларга 3,3 пайыз, анын ичинде азык-түлүккө кирбеген товарларга 15,3 пайыз КБИнин олуттуу өсүшү белгиленген, ал эми азык-түлүк товарлары 3,2 пайызга арзандаган. Керектөө чыгашаларында тамак-аш азыктарынын үлүшү жогору болгондуктан, баалардын жалпы деңгээлинин динамикасы мурдагыдай эле, тамак-аш азыктарына карата баалардын динамикасы менен аныкталган.

¹ КР УСКнын маалыматтары боюнча.

2.1.1. Азык-түлүк товарлар

Азык-түлүк товарлары керектөө куржунунун негизги бөлүгүн түзөт. Импорттолуучу азык-түлүк товарларга баалардын төмөндөөсү, ошондой эле өтүп жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде, алардын запастарынын көбөйүүсүнөн улам товарлардын бул тобуна карата баалардын төмөндөө динамикасы түптөлгөн. Ошону менен бирге кароого алынып жаткан мезгил ичинде, азык-түлүк товарларга карата баалар өткөн чейрекке салыштырганда 0,2 пайызга төмөндөгөн (2008-жылдын экинчи чейрегинде баалардын өсүшү 8,6 пайызды түзгөн). Азык-түлүк товарларынын бааларынын төмөндөөсүнө нандын жана нан азыктарынын, майдын жана тоң майдын, сүт азыктарынын жана канттын арзандоосу таасирин тийгизген.

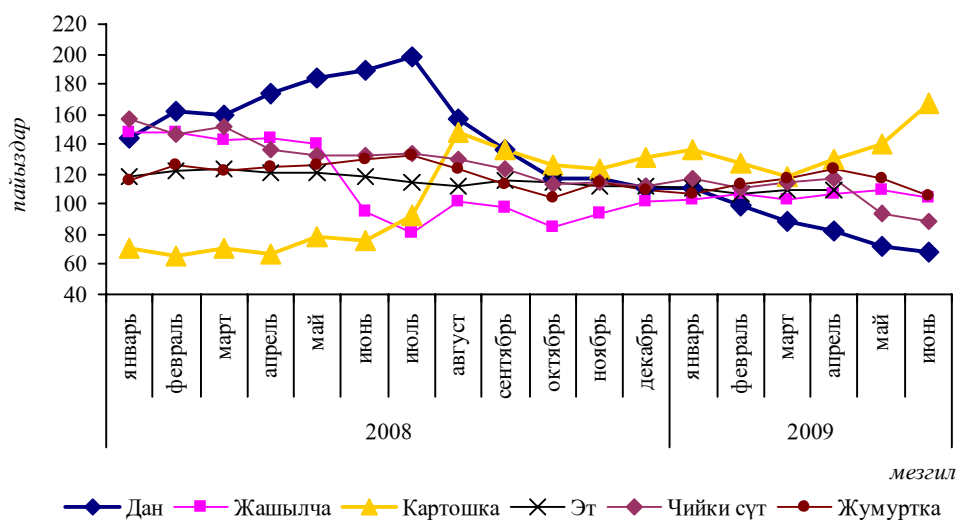
2.1.2-сүрөт. Азык-түлүк товарларга карата баалардын жылдык динамикасы

Азык-түлүк товарларга карата баалардын динамикасы өткөн чейректегидей эле өндүрүштүн көлөмү, ички жана тышкы суроо-талап менен аныкталган. Мындан тышкары, тышкы рыноктордо буудайга жана май азыктарына карата баалардын турукташуусу айрым азык-түлүк товарларынын наркын төмөндөтүүгө мүмкүнчүлүк түзүп берген. Айыл чарба продукциясын өндүрүүчүлөрдүн баасы 2008-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2009-жылдын экинчи чейрегинде 5,7 пайызга өскөн. Картошканын (67,6 пайызга), эттин (9,8 пайызга) ошондой эле жумуртканын (5,5 пайызга) кымбаттоосу уланган. Ошондой болсо да, дан эгиндери жана сүт сыяктуу товарларга карата өндүрүүчүлөрдүн баасы тиешелүүлүгүнө жараша 31,4 пайыз жана 10,8 пайызга төмөндөгөн.

2009-жылы экинчи чейрегинде ички рынокто буудайга, унга жана нанга карата баалардын төмөндөө тенденциясы уланган. Казакстандан жана Россиядан импорттолуучу буудайга баанын түшүшү, ошондой эле Кыргызстанда буудайдын түшүмүн жыйноо болжолунун 0,9 млн. тоннага чейин

2.1.3-сүрөт. Айыл чарба азыктарынын айрым түрлөрүн өндүрүүчүлөрдүн бааларынын динамикасы

жогорулашы өзүнүн оң таасирин тийгизген. Бир жыл ичинде (2008-жылдын июнунан тартып, 2009-жылдын июнуна чейин) нанга, нан азыктарына жана тарууга болгон баалар жылдык эсептөөдө 12,1 пайызга төмөндөгөн (2008-жылдын тиешелүү мезгилинде 96,6 пайызга өскөн), анын ичинде нан 7,3 пайызга арзандаган. 2009-жылдын экинчи чейреги ичинде нан азыктары жана таруу топтору арзандоосун уланткан, жыйынтыгында төмөндөө 1,0 пайызды түзгөн. Биринчи жана жогорку сорттогу ун кыйла тез арымда, тиешелүүлүгүнө жараша 9,6 жана 9,0 пайызга арзандаган.

Экинчи чейрек ичинде жашылча-жемиш продукцияларына баалар 4,7 пайызга анын ичинде, жашылча 0,8 пайызга, ал эми жемиш 7,9 пайызга төмөндөгөн. Жылдык өлчөөдө жашылча-жемиш продукциясы 3,4 пайызга кымбаттаган.

Россия жана Казакстан кантынын рыноктогу туруксуз абалына, ошондой эле ата мекендик канттын жоктугуна байланыштуу, бул продукция карата баанын өсүшү экинчи чейректе 9,0 пайызды түзгөн.

Эт продукциясынын ички рыноктогу анчалык чоң эмес көлөмү, өндүрүүчүлөргө керектөөнүн 85 пайыздан көбүрөөгүн продукция менен камсыз кылууга мүмкүндүк түзөт, бул тышкы факторлордун терс таасир этүүчү тобокелдиктерин төмөндөтөт. Алып көрсөк, өтүп жаткан жылдын башталышынан тартып, эт азыктарына баалар 2008-жылдагы 14,2 пайызга салыштырганда 4,0 пайызга өскөн.

Өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде рынокто майга жана тоң майга баалардын төмөндөөсү уланган. Алсак, кароого алынып жаткан мезгил ичинде «май жана тоң май» тобу 6,7 пайызга арзандаган, мында жылдык эсептөөдө майга жана тоң майга карата баалар 20,4 пайызга төмөндөгөн.

Сүт азыктары рыногунда да ушундай эле жагдай белгиленген, анда өтүп жаткан жыл ичинде 5,2 пайызга баалардын төмөндөөсү жүргөн. Жылдык эсептөөдө сүт азыктары 3,1 пайызга кымбаттаган (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде 9,4 пайыз).

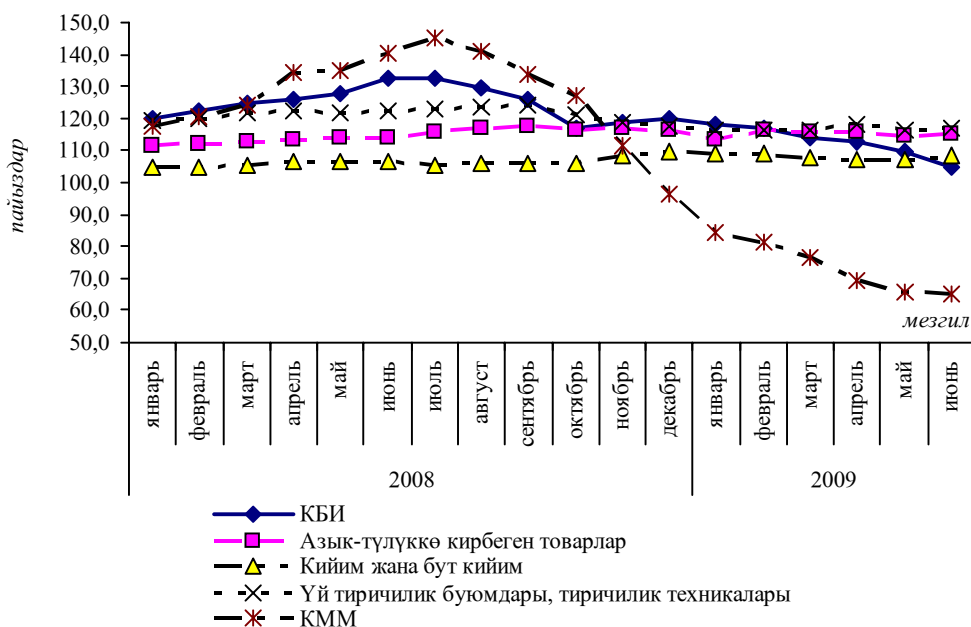
Балыкка болгон баалар экинчи чейрек ичинде мурдагы деңгээлинде эле калган, ал эми жылдык өлчөөдө 12,4 пайызга көбөйгөн.

2.1.2. Азык-түлүккө кирбеген товарлар

Азык-түлүккө кирбеген товарларга баалардын индекси алгылыктуу өсүш тенденциясын уланткан. Алсак, 2009-жылдын экинчи чейрек ичинде азык-түлүккө кирбеген товарлар 1,7 пайызга кымбаттаган, жылдык өлчөөдө өсүш 15,3 пайызды түзгөн (2008-жылдын ушул эле мезгилинде 14,1 пайыз).

Азык-түлүккө кирбеген товарларга баалардын жылдык өсүшү негизинен үй-тиричилик буюмдарына (116,7 пайыз), кийимге жана бут кийимге (8,6 пайыз) баалардын өсүшү эсебинен жүргөн.

2.1.4-сүрөт. Азык-түлүккө кирбеген товарларга баалардын жылдык динамикасы

Күйүүчү-майлоочу материалдарга баалардын төмөндөөсү (жылдык төмөндөө 2008-жылдын июнунан тартып 2009-жылдын июнуна чейин 35,1 пайыз) азык-түлүккө кирбеген товарларга баанын өсүшүн токтотуучу таасирин тийгизген негизги факторлордон болгон. 2009-жылдын экинчи чейрегинде 2008-жылдын биринчи чейрегине салыштырганда жалпы дүйнөлүк тенденциялардын алкагында энергия пайдалануучуларга карата баанын жогорулагандыгы белгиленген. Алсак, күйүүчү-майлоочу заттардын наркы 0,8 пайызга өскөн.

2.1.3. Кызмат көрсөтүүлөр

Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баалардын индекси 2009-жылдын экинчи чейрегинде 0,8 пайызга өскөн (2009-жылдын биринчи чейрегинде – 2,8 пайыз). Бул товарлардын тобу боюнча индекстин өсүшү ресторандардын жана мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнүн кымбатта-

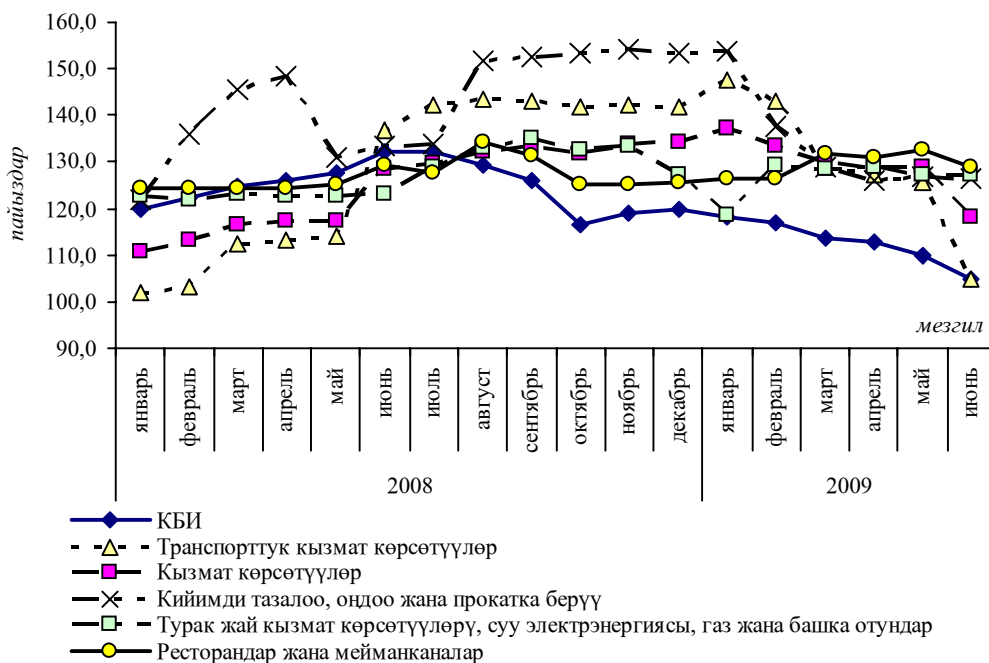
шынын эсебинен жүргөн. Алсак, бул товарлардын тобу боюнча баалар экинчи чейрек ичинде 2,7 пайызга өскөн.

Мындан тышкары, турак-жай кызмат көрсөтүүлөргө баалардын өсүшү басандаганы байкалган: өтүп жаткан жылдын экинчи чейрек ичинде баалардын өсүшү 0,2 пайызды түзгөн. Товарлардын бул тобуна карата түзүлгөн баалардын динамикасынын негизги фактору болуп, жаратылыш газынын наркынын 1,6 пайызга төмөндөөсү болгон. Кийимдерди тазалоо, оңдоо жана прокатка берүү боюнча кызмат көрсөтүүлөргө баалардын өсүшү (4,5 пайызга) уланган, ошону менен бирге эле кийим даярдоо үчүн материалдарга баалардын олуттуу өсүшү байкалган, өсүш 24,0 пайызды түзгөн.

Энергия пайдалануучулардын наркынын олуттуу төмөндөөсүнөн улам, өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде транспорттук кызмат көрсөтүүлөрдүн наркы туруктуу бойдон калган.

Жылдык эсептөөдө акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө карата баалардын индексинин өсүш арымы басандаганы байкалган. Алсак, бул топко карата баанын өсүшү 18,1 пайызды түзгөн. Баалардын өсүшү билим берүүгө жана коомдук транспортко сунушталчу кызмат көрсөтүүлөргө өзгөчө салым кошкон. Бул категория боюнча баалардын өсүшү жылдык эсептөөдө тиешелүүлүгүнө жараша 36,4 жана 5,0 пайызды түзгөн. Ошондой эле, ресторандарга жана мейманканаларга сунушталчу кызмат көрсөтүүлөргө олуттуу өсүш (28,9 пайыз) байкалган. Кийимди тазалоо, оңдоо жана прокатка берүү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн наркы 26,6 пайызга өскөн.

2.1.5-сүрөт. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баалардын жылдык динамикасы

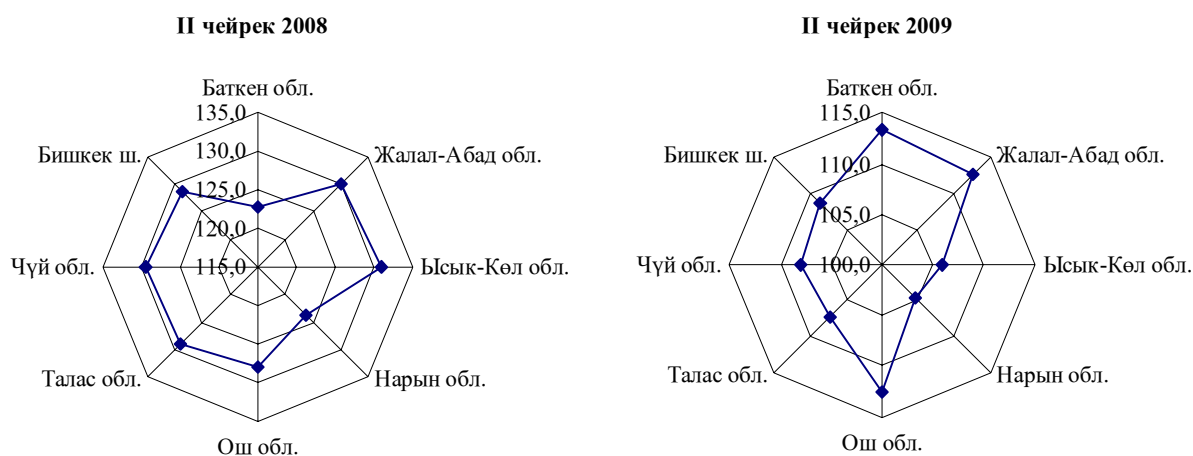
2.1.4. Региондордогу керектөө бааларынын динамикасы

Региондор боюнча кароого алынып жаткан чейрек ичинде, баалардын аркандай багыттагы динамикасы уланган. Алсак, товарларга жана кызмат

көрсөтүүлөргө баалар бир областтарда өссө, башкаларында төмөндөгөн. Баткен, Ыссык-Көл, Нарын областтарында баалардын жогорулашы катталган, өсүш тиешелүүлүгүнө жараша 3,8 пайыз, 2,3 пайыз жана 2,4 пайызды түзгөн. Азык-түлүк товарларынын жана акы төлөнүүчү кызматтардын кымбатташы бул областтардагы баалардын өсүшүнүн негизги факторунан болгон. Белгилей кетчү нерсе, Баткен областында алкаголдук суусундуктарга жана тамеки заттарына 34,5 пайыздык деңгээлде баалардын өсүшү катталган. Республиканын борборунда да 0,5 пайызга баалардын өсүшү белгиленген. Мында, тамак-аш азыктары 1,5 пайызга арзандаган, ал эми алкаголдук суусундуктар, азык-түлүккө кирбеген товарлар жана акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөр тиешелүүлүгүнө жараша 2,4, 2,8 жана 1,7 пайызга кымбаттаган.

Республиканын башка областтарында негизинен азык-түлүк товарларынын жана акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдүн арзандашынан улам, КБИнин төмөндөөсү байкалган. Өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде баалардын төмөндөөсү Жалал-Абад областында жүргөн жана ал 2,4 пайызды түзгөн.

2.1.6-сүрөт. Региондордогу КБИнин жылдык динамикасы

2.2. Базалык инфляция

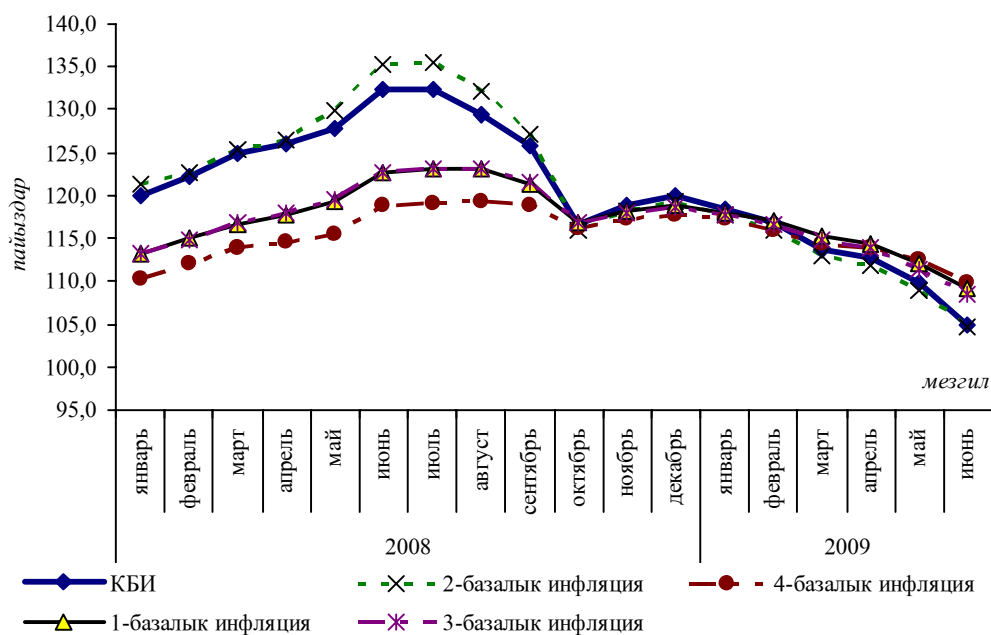
Инфляциянын деңгээлинин колдонулуучу көрсөткүчү – керектөө бааларынын индексинин динамикасы, инфляция трендинин айрыкча, бир айлык жана чейректик негизде кароо учурунда бүтпөй калган көрсөткүчү болуп саналат. Бул инфляциялык процесстерге кыска мөөнөттүү жана мезгилдүү мүнөздөгү факторлор олуттуу таасир тийгизгендиги менен байланыштуу.

Базалык инфляция – баалардын кыска мөөнөттүү, структуралык жана мезгилдүү өзгөрүүлөрүнө жол бербей турган инфляциянын тренди катары аныкталат. Башкача айтканда, инфляциянын көрсөткүчүнүн эсептөөсүнөн начар түшүм, КММ рыногунда баалык таасирлер, газга жана электр энергиясына карата тарифтердин административдик жол менен өзгөрүүсү сы-

яктуу мезгилдүү жана тышкы факторлорго шартталган товарларга баалардын өсүшү алынып салынат.

Төмөндө базалык инфляциянын жөнөкөй алып салуу ыкмасы менен эсептелинген динамикасы чагылдырылган. Бул ыкма, баалары таасирлерге өтө ийкемдүү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн белгилүү бир категориялары же максаттуу топторун, керектөө бааларынын индексинен алып салууну түшүндүрөт. Мындай товарларга мурдатан бери эле, кээ бир азык-түлүк товарлары, энергия пайдалануучулар, кызмат көрсөтүүлөр жана Өкмөт тарабынан административдүү түрдө белгиленген тарифтер кирет.

2.2.1-сүрөт. Базалык инфляциянын динамикасы

1-базалык инфляция – товарлардын төмөнкү түрлөрү алынып салынат: 1) нан азыктары жана таруу 2) май жана тоң майлар 3) жемиштер жана жашылчалар; 4) газ 5) ремонт жана курулуш иштери үчүн материалдар.

2-базалык инфляция – товарлардын төмөнкү түрлөрү алынып салынат: 1) эт 2) жемиштер жана жашылчалар 3) газ; 4) ремонт жана курулуш иштери үчүн материалдар.

3-базалык инфляция – товарлардын төмөнкү түрлөрү алынып салынат: 1) нан азыктары жана таруу 2) сүт азыктары 3) жемиштер жана жашылчалар; 4) газ 5) ремонт жана курулуш иштери үчүн материалдар.

4-базалык инфляция – азык-түлүк товарлары жана электрэнергиясы, газ жана отундун башка түрлөрү толугу менен алынып салынат.

3-глава. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредит саясаты маселери боюнча чечимдери

3.1. Улуттук банктын негизги чечимдери

Төмөндө Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын акча-кредит саясат маселелери боюнча 2009-жылдын экинчи чейрегинде кабыл алынган негизги чечимдеринин тизмеси келтирилген:

1. Улуттук банк башкармасынын 2009-жылдын 26-мартында кабыл алынган №16/7 токтому менен бекитилген, «Банктарды кайра каржылоонун адистештирилген фонду» ЖЧКсынын банктарды кайра каржылоо саясатынын» 2.15 жана 2.34-пункттарына ылайык, Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2009-жылдын 7-апрелинде «Банктарды кайра каржылоонун адистештирилген фонду¹» ЖЧКсынын кредиттик каражаттары боюнча пайыздык чендин өлчөмүн белгилөө үчүн түзөтүү коэффициенттер жөнүндө» токтому кабыл алынган. Фонд Улуттук банк тарабынан 2009-жылдын 6-майында берилген лицензиянын негизинде өз ишин баштаган.
2. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2009-жылдын 27-майында «2009-жылдын биринчи чейреги үчүн акча-кредит саясат жөнүндө отчет жана алдыдагы мезгилге карата акча-кредиттик программа» (№25/1 токтом) деген документ кароого алынган жана жактырылган. 2009-жылдын биринчи чейреги үчүн акча-кредиттик саясат жөнүндө отчеттун кыскартылган божомолу Кыргыз Республикасынын Президенттик Администрациясына, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине, Финансы министрлигине маалымат катары жөнөтүлгөн, ошондой эле Улуттук банктын расмий веб-сайтында жайгаштырылган.
3. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2009-жылдын 27-майында кабыл алынган №25/2 «Милдеттүү камдык талаптарды эсептөө үчүн колдонулган доллардын алмашуу курсу жөнүндө» токтому кабыл алынган, ага ылайык милдеттүү камдык талаптарды эсептөө үчүн белгиленген АКШ доллары курсунун мааниси, 2009-жылдын 1-июнунан тартып 27-сентябрына чейинки мезгил аралыгына чейин 1 АКШ доллары үчүн 43,0 сом өлчөмүндө белгиленген.
4. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2009-жылдын 10-июнунда №26/1 «Милдеттүү камдардын нормалары жөнүндө» токтому кабыл алынган, ага ылайык 2009-жылдын 15-июнунан тартып милдеттүү камдардын нормасы 10дон 9,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

¹ «Банктарды кайра каржылоонун адистештирилген фонду» ЖЧКсы (мындан ары Фонд) экономиканы кредиттөөнү колдоо үчүн банк секторун кайра каржылоонун кошумча ресурстарын камсыз кылуу аркылуу банк тутумунун туруктуулугуна көмөктөшүү максатында, Кыргыз Республикасынын Президентинин 2009-жылдын 8-январындагы №5 «Кыргыз Республикасынын банк тутумунун туруктуулугун камсыз кылуу боюнча чаралар жөнүндө» жарлыгы менен түзүлгөн. Чарба көрсөтүүчү субъектерди андан ары кредиттөө жана банктардын ликвиддүүлүгүн колдоо үчүн кыргыз коммерциялык банктарына кредиттик каражаттарды берүү, фонддун негизги маселелеринен болуп саналат.

3.2. Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин негизги чечимдери

Акча-кредиттик жөнгө салуу комитети (мындан ары – Комитет) акча-кредит чөйрөсүндө оперативдүү чечимдерди иштеп чыгууну жана кабыл алууну жүзөгө ашырат. Чечимдер Комитет тарабынан жума сайын кабыл алынат жана акча рыногунда түптөлгөн жагдайга баа берүү натыйжаларына негизделет. Операциялардын көлөмү Комитет тарабынан банк тутумунун абалын жана салыктык-бюджет чөйрөсүндөгү абалды эске алуу менен Улуттук банк Башкармасы тарабынан аныкталган жана акча кредит саясат жөнүндө Улуттук банктын Билдирүүсүндө көрсөтүлгөн максаттардын жана маселелердин негизинде аныкталат.

2009-жылдын экинчи чейрегинде Комитеттин он үч отуруму өткөн. Комитеттин негизги чечимдери төмөнкү инструменттерди колдонуу аркылуу банк тутумундагы ликвидүүлүктү жөнгө салууга багытталган: Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 7, 14, 28 күн болгон, сатуунун индикативдүү көлөмү 6 180,0 млн. сомду түзгөн ноталарынын ар жумалык аукционун өткөрүү.

Комитетте ошондой эле, сомдун алмашуу курсундагы кескин өзгөрүүлөрдү азайтуу максатында, банктар аралык валюта тооругуна катышуу жөнүндө чечимдер кабыл алынган².

Улуттук банктын ноталарын сатуунун көлөмү, бүтүндөй алганда отчеттук чейрек ичинде 5 255,4 млн. сомду түзгөн. Улуттук банктын АКШ долларын таза сатуусу отчеттук мезгил ичинде 211,3 млн. сом эквивалентте катталган.

² Улуттук банк Кыргыз Республикасы тарабынан кабыл алынган өзгөрүп туруучу алмашуу курсунун саясатына таянуусун улантат.

4-глава. Инфляция көрсөткүчүн болжолдоолор

4.1. Инфляциянын негизги факторлорунун динамикасына болжолдоолор

Экономиканы өтүп жаткан жылдын акырына чейин өнүктүрүүнүн сценарийи утурумдук тенденциялардын сакталышын болжолдойт. Негизги экономикалык өнөктөштөрдөн болгон өлкөлөрдө экономикалык өсүштүн акырындап калыбына келиши, өндүрүштө айрым товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн алгылыктуу динамикасын күчөтүүгө мүмкүндүк берет. Ошондой болсо дагы, дүйнөлүк экономикадагы кризистик көрүнүштөр экономикалык болжолдоолорго аныксыздыкты киргизүүсүн улантат.

Мурда болжолдонгондой эле, экономикалык өсүштүн олуттуу бөлүгү 2009-жылы кызмат көрсөтүү чөйрөсү, негизинен транспорт, байланыш жана соода тармактары менен камсыз болот. 2009-жылдын жыйынтыгы боюнча экономикалык өсүштүн арымынын басандоосуна өнөр-жай олуттуу салым кошкон. Биринчи чейректе түптөлгөн жагдайды эске алуу менен 2009-жылга экономиканы өнүктүрүү болжолу 0,8 пайызга чейин төмөндөө жагында кайра каралган. Өнөр-жайда өндүрүштүн кыскаруусу күтүлүүдө: кайра иштетүүчү өнөр-жайда 10,0 пайыз жана «Электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү» тармагында 3,0 пайыз. Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө (соода транспорт жана байланыш) өсүш арымы 2 пайызга чейин басандоосу күтүлүүдө. Айыл чарбасында 2008-жылдагы төмөн базаны жана 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында түптөлгөн жагдайды эске алуу менен өндүрүштүн 1,5 пайыздан көбүрөөк деңгээлде өсүшү күтүлүүдө. Курулушта дүң кошумча нарктын 12,0 пайыз деңгээлде көбөйүүсү болжолдонууда, бул экономикалык өсүшкө алгылыктуу салым кошууга мүмкүндүк берет.

Буудай. АКШнын Айыл-чарба министрлигинин болжолдоосуна ылайык, буудайды дүйнөлүк өндүрүү 2009-10-маркетинг жылында 656,5 млн. тоннаны түзгөн, буудайды дүйнөлүк керектөө учурдагы мезгилде 642,6 млн. тоннаны түзөт. Ошентип, буудайдын дүйнөдөгү акыркы запастары 2009-10 маркетинг жылында 181,3 млн. тоннаны түзөт.

Казакстандын Чарба министрлигинин болжолдоосу боюнча буудайдын түшүмү бул жылы 14 млн. тоннаны түзүүгө тийиш, мында Казакстандын экспорттук потенциалы учурдагы маркетинг жылында 7,8 млн. тонна деңгээлинде бааланат, бул былтыркы жылдагыдан 2 тоннага көп.

АКШнын Айыл-чарба министрлигинин болжолдоосуна ылайык, Россияда буудайды өндүрүү 2009-жылы 60,0 млн. тоннаны, керектөө 40,0 млн. тоннаны түзөт. 2009/10-маркетинг жылындагы экспорт 18,5 млн. тоннаны түзөт. Өз кезегинде акыркы запастардын өлчөмү абсолюттук мааниде 10,3 млн. тоннаны түзгөн.

Кант. Канттын баасына дүйнөлүк жана локалдык рыноктор тарабынан бул продуктунун тартыштыгы жөнүндө маалыматтар үстөмдүк кылуусун улантууда. Алсак, Эл аралык кант уюму (ISO) болжолдогондой, канттын тартыштыгы 2008-2009-маркетинг жылдардагы 7,8 тоннага салыштырганда, 2009-2010-маркетинг жылы 4,5 -5 млн. тоннаны түзөт. Кийинки 2010-2011 маркетинг жылдарында Индияда кантты өндүрүү деңгээли мурдагы калыбына келгендигинин натыйжасында, ага карата сунуш суроо-талапка дал келет. Кант боюнча Эл аралык уюмдун (ISO) аналитиктери болжолдогондой 2009-2010-маркетинг жылдары канттын тартыштыгы сакталып калгандыгынан улам, кантка карата дүйнөлүк баа жогорку деңгээлде калат.

2009-жылы Кыргызстанда 15 миң тоннага жакын кантты өндүрүү пландаштырылууда. Бул керектөөнүн көлөмүнүн 10 пайызын гана түзөт.

2009-жылы июнь айынын акырында ак канттын баасы 2009-жылдын март айына салыштырганда Лондон биржасында тоннасына 425 АКШ долларын түзүү менен 6,8 пайызга өскөн.

Мунай. Мунайдын баасы 2009-жылдын акырына чейин баррелге 65-70 АКШ доллары деңгээлинде калат деген көпчүлүк аналитиктердин ойлоору дал келүүдө. Мунайга бааны ушул диапазондон төмөн эмес деңгээлде кармап туруу ОПЕК тарабынан чийки заттарды табууну жөнгө салуу менен камсыз болгон, картелдин кийинки отуруму 2009-жылдын сентябрь айына белгиленген. Фундаменталдык факторлор өз кезегинде, жакынкы учурларда баалардын деңгээлин баррелге 70,0 АКШ долларынан ашырбайт. Алсак, мисалы, АКШда мунай жана мунай заттарынын коммерциялык запастарынын деңгээли азыркыга чейин рекорддук жогорку деңгээлде сакталып турат. Ошондой болсо да, мунай котировкаларынын жогорку спекулянттык ийкемдүүлүгүн жана жогорку волатилдүүлүгүн эске алуу менен бул диапазондо кыска мөөнөттүү бузууларга жол берилиши мүмкүн.

Жаратылыш газы. 2009-жылдын январь-июнь айлары үчүн Кыргыз Республикасы Өзбекстандан 201,1 млн. куб метр 47,4 млн. АКШ доллары суммасында импорттогон. Берүүлөрдүн көлөмү 2009-жылы 1000 куб метр үчүн 245 АКШ доллары баасы боюнча 650,0 млн. куб метрди түзүүгө тийиш.

Алтын. Алтынга дүйнөлүк баа 2009-жылдын 30-июнуна карата 2008-жылдын 31-мартында белгиленген 918,5 АКШ долларына салыштырганда, трой унциясы үчүн 926 АКШ долларын түзгөн. Ошону менен бирге эле, баалуу металлдардын баасы 0,8 пайызга жогорулаган.

Булагы: Reuters

4.2. 2009-жылга жана 2009-жылдын III чейрегине карата инфляциянын прогнозу

2009-жылы уланган глобалдык экономикалык кризистин интенсификациялоо бүтүндөй дүйнөлүк экономикалык системага терс таасирин тийгизүүдө. Туруксуз экономикалык чөйрө республиканын макроэкономикалык параметрлеринин кыска жана орто мөөнөттүү прогноздорун аныксыздыкка алып келүүдө.

2009-жылга карата акча-кредиттик саясаттын жарыяланган максаттуу ориентири болуп, инфляциянын 15 пайыздык деңгээлден да төмөндөөсү саналат. 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча, баалардын жалпы деңгээлинин өсүш арымынын олуттуу басаңдоосу белгиленген, ал дан, май жана энергия пайдалануучуларга жагымдуу тышкы баалык конъюнктуранын алкагында жүргөн.

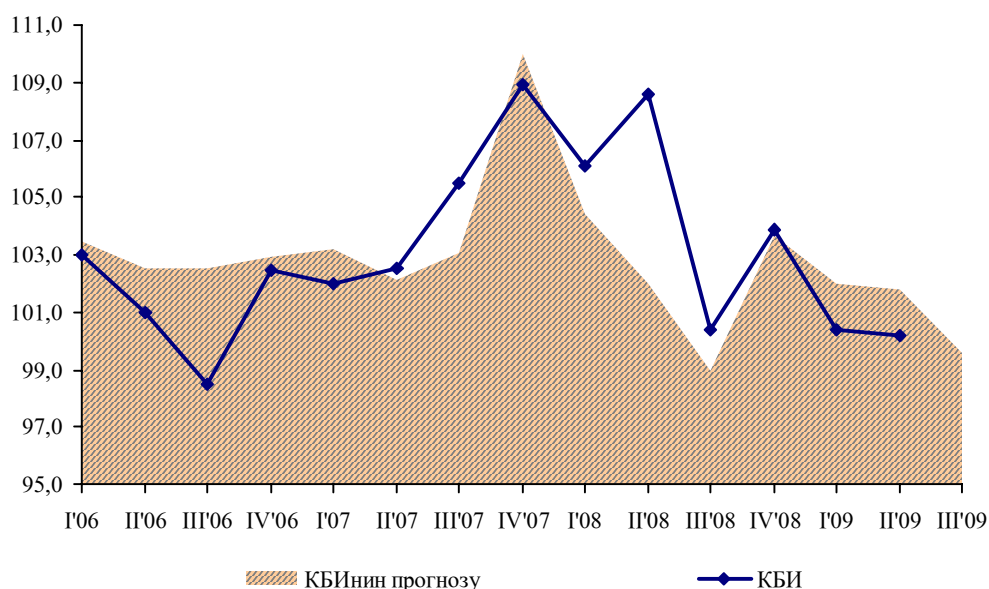
Республикада жана Кыргыз Республикасынын негизги өнөктөш өлкөлөрүндө экономикалык активдүүлүктүн басаңдоосунан улам товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө карата ички жана тышкы суроо-талап кысылууда, бул экономикадагы инфляциялык басымды олуттуу начарлатат. Бүтүндөй алганда, аймактагы экономикалык өсүштүн басаңдоосу жана ага ылайык калктын кирешелеринин жана суроо-талабынын төмөндөөсү баалардын жалпы деңгээлинин өсүшүн токтотуп туруучу фактор болуп саналат.

2009-жылдын үчүнчү чейрегинде мезгилдүү факторлордун керектөө бааларынын индексинин төмөндөөчү динамикасына таасири күчөйт жана жыйынтыгында, үчүнчү чейреkte баалардын өсүшү терс түптөлөт жана -0,5 пайызды түзөт. Айыл чарба продуктуларын өндүрүү табигый-климаттык факторлор менен жана жазгы айдоо иштери менен аныкталат, бул продукциянын ички сунушун кеңейтүүгө түрткү берет. Ошондой болсо да, КБИнин өсүшүнө кошумча үстөмдүк тобокелдиги кантка карата баа тарабынан болушу мүмкүн. Анткени, республика кантты өндүрүү үчүн чийки заттарды толугу менен импорттойт, ал дүйнөлүк рыноктордо кантка баалардын өсүшү алкагында өсүшкө карата тенденцияны көрсөтөт. Алынган так маалыматтардан улам биринчи жарым жылдык ичинде жана экинчи жарым жылдыкта утурумдук тенденциянын улануусунда 2009-жылдын жыйынтыгы боюнча инфляция 5 пайыздан төмөн деңгээлди болжолдойт.

Экинчи чейректин акырына карата базалык инфляциянын эсептик көрсөткүчү (2009-жылдын июну 2008-жылдын июнуна карата) 9,8 пайызды түзгөн жана жыл башынан тартып төмөндөө тенденциясын чагылдырат. Жөнөкөй өзгөчөлүктөрдүн колдонулуп келе жаткан ыкмасы, кармап туруучу эффекти сезондук товарлардын (жемиш, жашылча, сүт продукциясы жана башка) инфляциясына нивелирлейт жана үчүнчү чейреkte базалык инфляция КБИнин болжолдонгон өсүшүнө караганда кыйла жогорку деңгээлинде түптөлөт. 2009-жылдын жыйынтыгы боюнча базалык инфляциянын эсептик мааниси 3 пайызга жакын күтүлүүдө.

Бүтүндөй алганда экономикада баалык динамиканын башка көрсөкүчү, ИДПнын дефлятору, жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын Экономикалык өнүгүү жана соода министрлиги¹ тарабынан 14,8 пайыздык деңгээлде болжолдонот.

4.2.1-сүрөт. КБИнин прогноздук жана иш жүзүндөгү маалыматтары
(пайыздар)

Ошол эле мезгилде, жылдын акырына чейин төмөнкү факторлор тарабынан келип чыгышы мүмкүн болгон тобокелдиктер орун алат:

- Тышкы факторлор: өнүккөн өлкөлөрдө экономикалык өсүштү калыбына келтирүүнүн алкагында кыска жана орто мөөнөттүү мезгилде энергия пайдалануучулардын наркында жогорку волатилдүүлүк күтүлүүдө. Мындан тышкары, республикага импорттолуучу продукцияларды жөнөтүүчү негизги өлкөлөрдө административдик чараларды кабыл алуу тобокелдиги болушу мүмкүн, бул анын ата мекендик рынокто кымбаттоосуна алып келет;
- Ички факторлор: 2009-жылы орун алышы мүмкүн болгон бюджеттик-салыктык параметрлердин начарлоосу өтүп жаткан жылдагы сыяктуу эле, орто мөөнөттүү мезгилде дагы акча-кредиттик индикаторго жана инфляцияга терс таасирин тийгизет. Республиканын негизги экономикалык өнөктөш өлкөлөрүндө сатып алуучулук жөндөмдүүлүгүн калыбына келтирүү, товарлардын ички сунушунун кысылышына жана ага ылайык орто мөөнөттүү перспективада алардын кымбаттоосуна алып келиши мүмкүн.

¹ Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан 2009-жылдын 27-апрелинде кабыл алынган №257 «Кыргыз Республикасынын 2010-2012-жылдар аралыгындагы социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн орто мөөнөттүү прогнозу жөнүндө» токтомундагы пессимистикалык сценарийге ылайык.